

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
Agencija za ravnopravnost spolova



БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Министарство за људска права и
избјеглице
Агенција за равноправност полова

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Ministry for Human Rights and Refugees
Gender Equality Agency

Uticaj rodne podjele porodičnih i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena u Bosni i Hercegovini

Sarajevo, avgust 2020

Izdavač:

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

Istraživanje finansirano iz Finansijskog instrumenta za implementaciju Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine – FIGAP BIH

Istraživanje proveo:

Custom Concept, juni - juli 2020.

Autorice izvještaja:

Snježana Hasanagić, Custom Concept

Maja Papović, Custom Concept

Pregled relevantne literature:

Adnan Kadribašić, nezavisni stručnjak za ljudska prava i ravnopravnost spolova

Sadržaj

1.	Uvod	4
1.1.	POZADINA ISTRAŽIVANJA.....	4
1.2.	CILJEVI ISTRAŽIVANJA.....	4
1.3.	KRATAK PREGLED RELEVANTNE LITERATURE.....	4
2.	Metodologija istraživanja	8
2.1.	METODA I TEHNIKA ISTRAŽIVANJA, PLANIRANI UZORAK.....	8
2.2.	ETIČKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA.....	9
2.3.	PROVOĐENJE ANKETA.....	9
2.4.	MJERNI INSTRUMENT.....	9
2.5.	OPIS UZORKA.....	10
2.6.	IZVJEŠTAVANJE.....	11
3.	Rezultati istraživanja	12
3.1.	OPIS POSLA.....	12
3.2.	OPIS VEZE S PARTNEROM.....	14
3.3.	OBAVLJANJE RAZLIČITIH VRSTA PORODIČNIH POSLOVA.....	17
3.4.	PROFESIONALNI (POSLOVNI) ŽIVOT ŽENA.....	34
3.5.	POSLEDICE OBITELJSKIH OBAVEZA NA PROFESIONALNI ŽIVOT ŽENA.....	37
4.	Zaključak	43
5.	Reference	46
6.	Prilozi	48

Skraćenice

BiH	Bosna i Hercegovina
BO	Bez odgovora
CAPI	Kompjuterski potpomognuto lično anketiranje
CC	Custom Concept
DB	Distrikt Brčko
EU	Evropska Unija
F BiH	Federacija Bosne i Hercegovine
F2F	Lični intervjui „licem u lice“ (<i>Face to Face</i>)
M	Aritmetička sredina
max	Maksimum
min	Minimum
N	Broj
npr.	Na primjer
NVO	Nevladine organizacije
NZ	Ne zna
NŽO	Ne želi odgovoriti
RS	Republika Srpska
SD	Standardna devijacija
SPSS	Statistički program za društvene nauke (<i>Statistical Package for the Social Sciences</i>)
tj.	To jeste
%	Postotak

1. Uvod

1.1. POZADINA ISTRAŽIVANJA

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u saradnji sa Gender Centrom Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centrom Republike Srpske, izradila je Finansijski instrument za provedbu Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine – „FIGAP II (2018-2021), kako bi osigurala sredstva za provedbu Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine. Cilj FIGAP II Programa je da osigura finansijsku podršku institucijama Bosne i Hercegovine (BiH), Republike Srpske (RS) i Federacije Bosne i Hercegovine (FBiH) za provođenje aktivnosti kojima se teži da se unaprijede socio-ekonomski uslovi za muškarce i žene, djevojčice i dječake u BiH.

Planom aktivnosti za provedbu programa FIGAP II (2018-2021), u okviru programskog cilja „Uspostavljanje rodno-odgovorne politike u prioritetnim oblastima (rodno zasnovano nasilje, ekonomsko osnaživanje žena, učešće u javnom i političkom životu)“, u okviru rezultata 1.2 „Uspostavljeni kapaciteti, prikupljeni i objedinjeni podaci kako bi se unaprijedila provedba i praćenje politika ravnopravnosti spolova u prioritetnim oblastima FIGAP II“, predviđena je realizacija aktivnosti „Pokretanje istraživanja potrebnih za Gender indeks“. U okviru navedene aktivnosti predviđeno je da Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu „Agencija“) provede **istraživanje o usklađenosti privatnog i profesionalnog života pod nazivom „Istraživanje o Uticaju rodne podjele porodičnih i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena u Bosni i Hercegovini“**, za šta je unajmljena Custom Concept, agencija za ispitivanje javnog mnijenja, istraživanje tržišta i konsalting.

1.2. CILJEVI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje (anketa) o uticaju rodne podjele porodičnih i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena u Bosni i Hercegovini ima nekoliko glavnih ciljeva:

1. Ispitati na koji su način raspoređene porodične obaveze i kućanski poslovi unutar porodice,
2. Istražiti koji su prediktori takvih raspodjela,
3. Ispitati kako raspodjela porodičnih i kućanskih poslova utiče na profesionalni život žena i kako se odnosi prema usklađivanju privatnog i poslovnog života zaposlenih žena,
4. Istražiti prediktore negativnih posljedica sukoba porodičnih i poslovnih obaveza zaposlenih žena.

1.3. KRATAK PREGLED RELEVANTNE LITERATURE

Radni odnos i briga u domaćinstvu predstavljaju temelje života odraslih osoba. Sfera porodice i domaćinstva je shvaćena kao sfera neprekidnog reprodukcija i redefinisana rodni odnosi u kontekstu interakcije domaćinstva sa socioekonomskim okruženjem, ali i pod snagom inercije dugotrajnih kulturnih obrazaca koji definišu rodne uloge i odnose moći (Babović, 2010: 193). Povećanje stope zaposlenosti žena, zajedno sa padom uloge muškaraca kao hranitelja porodice su poremetile tradicionalne rodne uloge i očekivanja (Connolly, Aldrich, O'Brien, Speight, & Poole, 2016; Trask, 2010). To je rezultiralo značajnim širenjem usluga brige o djeci i prihvatanje modela „dvojnog hranitelja/dvostrukog njegovatelja“ za parove. Tri modela porodičnih aranžmana se mogu prepoznati: model jednog (muškog) hranitelja, model dvojnog hranitelja i model dvojnog hranitelja/dvojnog njegovatelja (Rosina i Luppi). Model dvojnog hranitelja/dvojnog njegovatelja dragocjeno unapređuje jednaku uključenost u odgovornosti za brigu i podržava učešće žena na tržištu rada. U većini zemalja OECD dvojni hranitelji predstavljaju najčešći model porodica (OECD 2012). Međutim, da bi ovaj model djelovao on pretpostavlja se da oba roditelja žele raditi, bez obzira na posao, ali da žele provoditi istu količinu vremena sa svojom djecom; ili da se njihove potrebe za ravnotežom između posla i života vremenom ne mijenjaju. Žene su, u posljednjih nekoliko decenija, posebno majke, znatno povećale svoje učešće na tržištu rada, ali muškarci nisu povećali svoje učešće u neplaćenom domaćinstvu

u odgovarajućoj mjeri, što se smatra jednim od izvora rodne nejednakosti (Lewis, 2009). Sa takvi nalazom se slažu i drugi autori i čini se da postoji opća saglasnost da je manje učešće žena na tržištu rada usko povezano s njihovom primarnom odgovornošću za neplaćeni reproduktivni rad u domu (Huws, 2018).

Tako npr. na nivou EU jaz u zaposlenosti žena i muškarci iznosi 16.1% (EIGE, 2019) dok se procjenjuje da ekonomski gubitak zbog rodno uslovljene razlike u zaposlenosti u EU-u na godišnjem nivou iznosi 370 milijardi eura (Vijeće Evropske unije, 2019). Procjenjuje se da se BiH odriče oko 16 procenata bruto nacionalnog prihoda zbog rodno zasnovanih razlika u učešću u radnoj snazi (Teigner et al, 2015).

Rodne nejednakosti u korištenju vremena ostaju značajne i trajne: žene troše više vremena na neplaćenu njegu i kućanske poslove, a muškarci troše više vremena na plaćene radne i slobodne aktivnosti (Plomien, 2019). Porast zaposlenosti žena dogodio se na neujednačen način, budući da su rodni obrasci u plaćenom radu potpomognuti rodnim obrascima u neplaćenom radu, s trajnim posljedicama za dobrobit i žena i muškaraca. U EU 58% svih neformalnih njegovatelja djece su žene. Sveukupno, 56% žena u odnosu na 51% muškaraca uključeno je u brigu ili obrazovanje svoje djece i/ili unuka barem nekoliko puta sedmično. Povećanjem učešća žena na tržištu rada što je dovelo do toga da žene više vremena troše na posao i putovanja (Gershuny, 2018) ostavljajući manje vremena na raspolaganju za kućanske poslove. To je dovelo do toga da je jaz između žena i muškaraca u broju sati posvećenih neplaćenim kućanskim poslovima i poslovima njege smanjen, ali je to je uglavnom zbog toga što žene rade manje, nego što muškarci rade više (Altinas i Sullivan, 2016).

Povećanje učešća žena u radnoj snazi i propadanje takozvanog modela „muškog hranitelja“ često su dovele do „dvostrukog opterećenja“ za žene i plaćenog i neplaćenog rada. Uz to, sa starenjem radne snage u mnogim zemljama raste zabrinutost oko toga kako radnici mogu podmiriti potrebe ne samo svojih najužih porodica, već i njihovih proširenih porodica (npr. starijih roditelja, osoba sa invaliditetom, bolesnih rođaka itd.). Opterećenje u kući se prvenstveno odnosi na brigu, a vrijeme posvećeno djeci zauzima mnogo više vremena u domaćinstvu nego briga za starije i rođake s invaliditetom (Kotovska i sur., 2010).

Pitanje porodičnih i kućanskih poslova na profesionalni život je u velikoj mjeri neistraženo u BiH. Štaviše, žene u BiH pitanje svoje ravnopravnosti uglavnom povezuju sa borbom protiv nasilja nad ženama, ali ne sa odnosima na tržištu rada ili sa pravičnom podjelom porodičnih i kućanskih obaveza (USAID Measure BiH, 2016). Postoje i jasne rodne predrasude u pogledu podjele poslova. Oko polovine ispitanika slaže se da većina obaveza u domaćinstvu prirodno više odgovara ženama, a skoro 40% njih navodi da je bolje da muškarac ima zadnju riječ u braku (USAID Measure BiH, 2019). Skoro 40% građana ne slaže se ili kaže da nisu sigurni da su očevi podjednako prikladni za brigu o djeci kao majke (USAID Measure BiH, 2019). Svjetska banka našla da postoje dvije posljedice ovakvih stavova u BiH i to da žene trpe diskriminaciju na tržištu rada jer poslodavci nemaju povjerenja u njih da će moći da žongliraju između porodice i karijere, te da utiču na feminizaciju politike jer dovode do diskriminacije žena kod imenovanja na mjesta odlučivanja (Svjetska banka, 2015).

IMAGES studija koju je Promundo proveo u brojnim zemljama svijeta pokazuje da u većini zemalja postoje očekivanja da muškarci trebaju biti hranitelji porodice i očekivanja da žene trebaju brinuti o domaćinstvu i djeci. Ipak, istraživanja pokazuju (Barker i drugi, 2011) da su i muškarci uključeni u kućne i porodične poslove više nego prije. Ipak i te studije pokazuju da su više uključeni mlađi muškarci te muškarci čije su žene zaposlene kao i da su više uključeni u poslovima, poput popravki u kući, kupovini hrane, plaćanju računa, a žene više u pranje odjeće i čišćenju kuće. Ovakav zaključak potvrđuje IMAGES studija koja je urađena za BiH (Dušanić, 2012), koja potvrđuje ove nalaze, ali i pokazuje da su muškarci u BiH bili više uključeni u brigu o djeci nego u nekim drugim zemljama. Međutim, i u ovom istraživanju su potvrđeni stavovi o „muškim“ i „ženskim“ poslovima. Primjećeno je da su muškarci u domaćinstvu više uključeni u radove koji uključuju raspodjelu novca, kao i one koji zahtijevaju određene zanatske vještine, dok radove vezane za pranje, čišćenje i pripremu hrane uglavnom rade žene. Zanimljivo je da je studija utvrdila da je oko 95% muškaraca i 78% žena bilo zadovoljno ovom podjelom rada. Iako ova podjela ide na štetu žena, zadovoljstvo ženama podjelom rada može biti posljedica internacionalizacije društvene uloge koja zamađuje kriterij jednake podjele rada (Dušanić, 2012).

Sukob između porodice i posla je prisutan kod većine osoba (Babović et al, 2016). Razlike u opterećenosti žena i muškaraca kućnim uslovima su veoma izražene, a dubina rodnog jaza je uslovljena i strukturom porodice, odnosno prisustvom male djece dok se najdublji rodni jaz javlja u kategoriji žena i muškaraca koji imaju djecu srednjeg uzrasta. Procjenjuje se da rodni jaz iznosi gotovo 34 sata, koliko žene utroše više od muškaraca u obavljanje kućnih poslova i brigu o djeci i drugim ukućanima. Analiza potvrđuje da žene daleko više provode vremena od muškaraca

u obavljaju poslova u porodici kao što su kuhanje, pripremanje obroka, pranje posuđa, pranje veša, peglanje veša, spremanje stana i briga o starima i bolesnima u porodici, dok je razlika u vremenu koje provedu žene i muškarci u svakodnevnoj kupovini i plaćanju računa manje izražena. Ovo istraživanje je procijenilo da žene utroše na kućne poslove i brigu ukućanima skoro punu radnu nedjelju više od muškaraca (Babović et al, 2016). Istraživanje koje je provela Nahla pokazuje da je u 72,5% porodica zastupljena tradicionalna podjela rodni uloga u kojima se muškarca posmatra kao opskrbitelja, a ženu kao osobu odgovornu za odgoj djece i obavljanje kućnih poslova.

Slični nalazi se mogu naći i u studijama koje su provedene u regiji pa je tako i opći zaključak studije provedene u Hrvatskoj da velika većina porodičnih i kućanskih poslova dalje pada na teret žena (Klasnić 2017). U Srbiji je podjela poslova po spolu između roditelja također veoma jasno izražena, a očevi najčešće nikada nisu obavljali poslove pripreme hrane, čišćenja kuće, pranja odeće, ili čišćenja kupatila i WC-a (Hughson, 2018).

Povezanost plaćenog tržišnog rada i neplaćenog kućnog rada se u savremenim politikama definiše kao usklađivanje profesionalnog i porodičnog života. Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena Ujedinjenih naroda je u svom Općem komentaru broj 21. naglasio da odgovornosti koje žene nose prema odgoju djece utiče na njihovo pravo na pristup obrazovanju, zaposlenju i drugim aktivnostima vezanim za njihov lični razvoj te nameću nejednako opterećenje rada ženama. Veza između radnog vremena, porodičnih obaveza i rodne nejednakosti je naglašena i od strane Međunarodne organizacije rada koja poziva da, radi postizanja stvarno jednakih mogućnosti i tretmana muškaraca i žena radnika, svaka država članica mora postaviti kao cilj svoje nacionalne politike da se osobama s porodičnim obavezama koje su zaposlene ili se žele zaposliti omogućiti da ostvari svoje pravo, a da ne budu diskriminirani te, u obimu u kojem je to moguće, da ne dođe do sukoba između njihovog zaposlenja i porodičnih obaveza (Konvencija 156, 1981).

U Evropskoj Uniji (EU) zaštita porodičnog i privatnog života jedno je od prava iz oblasti Evropskog stuba socijalnih prava. Povelja EU o osnovnim pravima u članu 33. garantuje pravnu, ekonomsku i socijalnu zaštitu porodici. Pored toga ovaj član sa ciljem usklađivanjem porodičnog i profesionalnog života garantuje pravo na zaštitu od otkaza zbog razloga povezanog s majčinstvom, te pravo na plaćeni roditeljski dopust i roditeljski dopust po rođenju ili usvajanju djeteta. U tom smislu, EU nastoji ojačati svoju socijalnu dimenziju te građanima i građankama te osigurati djelotvornija prava. U tom smislu je usvojena direktiva (Evropski parlament, 2019) kojom se promiče dobra ravnoteža između porodičnih i profesionalnih obaveza te ženama i muškarcima pruža više jednakih mogućnosti na radnom mjestu i kod kuće.

Ovakav pristup je potvrđen i u Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10) koji zabranjuje bilo koji nepovoljni tretman roditelja ili staratelja u usklađivanju obaveza iz porodičnog i profesionalnog života. Gender akcioni plan BiH koji je donesen 2006. godine (Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2006) je posebno naglasio značaj ove teme kroz oblast pod nazivom „Usklađivanje profesionalnog i porodičnog života“. Treći Gender akcioni plan BiH (Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2018) dodatno naglašava potrebu podsticanja mjera za usklađivanje privatnog i profesionalnog života kao što je, između ostalog, razvoj poslovne prakse koja uvažava porodični život i jednako je dostupna ženama i muškarcima.

Postoje različite podjele poslova u porodici i kućanstvu. To poslovi koji se najčešće označavaju i kao neplaćeni rad podrazumijevaju radnu snagu uključenu u održavanje životnog prostora, kupovinu i preobrazbu roba koje se koriste u porodici, dopunjavanje usluga koje pružaju članovima porodice privatnom i javnom sektoru (npr. zdravstvo, obrazovanje, transport, administracija) i upravljanje društvenim i ličnim odnosima (Picchio). Na ovo, što predstavlja veliku većinu neplaćenom radu, treba dodati brigu o ljudima. Otkrivanje količine neplaćenog rada se može utvrditi:

- 1) obim i upornost glavnih nejednakosti između muškaraca i žena u raspodjeli vremena, aktivnosti, ekonomski resursi i društvene odgovornosti;
- 2) potrebna i dinamična komponenta ekonomskog sistema predstavljena procesom društvene reprodukcije stanovništva a posebno radno sposobnog stanovništva.

Slično i Haas (1999:576-579) govori o pet vrsta neplaćenih obiteljskih poslova:

1. kućanski poslovi,
2. briga za djecu,
3. briga za starije osobe,
4. njegovanje članova obitelji i
5. podrška partnerovoj karijeri.

U ovom su istraživanju neplaćeni porodični poslovi razmatrani u četiri grupe poslova:

1. rutinski kućanski poslovi - oni poslovi koje treba obavljati na sedmičnoj ili dnevnoj bazi (ukupno 15 aktivnosti, poput peglanja rublja, čišćenja sanitarnih prostorija, pranja suđa, kuhanja i pripreme hrane, pospremanja stvari i sl.),
2. povremeni kućanski poslovi - oni poslovi koje treba obavljati na mjesečnoj bazi, sezonski ili rjeđe (ukupno 6 aktivnosti, poput plaćanja računa, održavanja okućnice, održavanja stana i sl.),
3. briga za djecu (ukupno 9 aktivnosti, poput mijenjanja pelena, hranjenja djeteta, igranja s djetetom, vođenja u vrtić, školu ili na dodatne aktivnosti i sl.),
4. briga za starije i nemoćne, teško bolesne članove porodice (nisu navedene konkretne aktivnosti, već se ostavlja na procjenu ispitanicama koje sve aktivnosti ulaze u ovu vrstu posla).

Posljednja vrsta porodičnih poslova koju navodi Haas (1999), ona koja se odnosi na podršku partnerovoj karijeri, a što uključuje praktičan i emocionalan posao.

2. Metodologija istraživanja

U ovom poglavlju opisana je metoda istraživanja, objašnjeni kriteriji uzorkovanja, okvir populacije i planirani uzorak. Potom slijedi kratak osvrt na korištene mjerne instrumente. Na kraju su opisane glavne karakteristike uzorka i navedeni statistički postupci obrade i analize prikupljenih podataka.

2.1. METODA I TEHNIKA ISTRAŽIVANJA, PLANIRANI UZORAK

Istraživanje je provedeno metodom ankete „licem u lice“ na nacionalno reprezentativnom uzorku zaposlenih žena koje žive s partnerima. Veličina uzorka je bila 500 ispitanica (N=500). Anketiranje je provedeno korištenjem CAPI metode (kompjuterski potpomognutog ličnog anketiranja). Prikupljanje podataka trajalo je tri sedmice tokom juna 2020. godine.

Kriteriji za izbor žena u uzorak bili su sljedeći:

1. starost između 18 i 65 godina,
2. da žive sa svojim (vjenčanim ili nevjenčanim) partnerima minimalno godinu dana,
3. da su zaposlene (bilo koji oblik plaćenog rada izvan kuće).

Da bi žena bila odabrana u uzorak, morala je zadovoljiti sva tri navedena kriterija. Ova tri kriterija ujedno definiraju populaciju istraživanja na teritoriji BiH za koju je korišten uzorak reprezentativan i o kojoj se na temelju prikupljenih podataka donose zaključci.

Dakle, u istraživanju je korišten slučajni, trostruko stratificirani proporcionalni uzorak, reprezentativan za žene starosti 18 do 65 godina sa područja cijele BiH. Greška uzorka¹ iznosi +/- 4,4%. U okviru prve stratifikacije entiteti su proporcionalno zastupljeni broju popisanih žena starosti od 18 do 65 godina. (Pogledati Tabelu 1)

TABELA 1. STRUKTURA UZORKA

Područje	Broj žena (18-65)	Veličina uzorka	Proporcionalna zastupljenost	Greška uzorka
Federacija BiH	752.968	310	62,0%	±5,6%
Republika Srpska	407.924	170	34,0%	±7,5%
Distrikt Brčko	27.817	20	4,0%	±21,9%
UKUPNO	1.188.709	500	100,0%	±4,4%

U okviru druge stratifikacije svaka od 15 geografskih/administrativnih regija u BiH je u uzorku zastupljena proporcionalno broju žena starosti od 18 do 65 godina, dok je u okviru treće stratifikacije svaki od gradova/općina u okviru pojedinih geografskih/administrativnih regija zastupljen na isti način. (Pogledati Tabelu 2)

TABELA 2. STRUKTURA UZORKA PO REGIJAMA

Regije	N	%
Unsko-sanski kanton	31	6,2%
Posavski kanton	10	2,0%
Tuzlanski kanton	69	13,8%
Zeničko-dobojski kanton	50	10,0%
Srednjobosanski kanton	30	6,0%
Hercegovačko-neretvanski kanton	40	8,0%
Zapadno-hercegovački kanton	10	2,0%
Sarajevski kanton	60	12,0%
Kanton 10	10	2,0%

¹ Veličina greške uzorka direktno je povezana sa opravdanošću generalizacije rezultata dobivenih na uzorku korištenom u istraživanju na cjelokupnu populaciju područja. Naime, stvarni rezultat (prisutnost mjerene pojave u populaciji) može se kretati u intervalu koji se dobije kad se na rezultat dobiven u anketi doda ili oduzme navedena greška uzorka.

Banja lučka regija	80	16,0%
Dobojska regija	40	8,0%
Bijeljinska regija	20	4,0%
Vlasenička regija	20	4,0%
Sarajevsko-romanijska regija	10	2,0%
Distrikt Brčko	20	4,0%
UKUPNO	500	100,0%

2.2. ETIČKI ASPEKTI ISTRAŽIVANJA

Prije ispunjavanja upitnika ispitanicama je objašnjena pozadina, svrha i način korištenja rezultata istraživanja. Objasnjeno im je da je učešće u anketi dobrovoljno, te kako ne moraju odgovoriti na ona pitanja na koja ne žele. Također je naglašeno da će se prikupljeni podaci koristiti samo u svrhe izrade analitičkog izvještaja, da će biti obrađeni samo grupno, da podaci koji upućuju na njihov identitet neće biti objavljeni i da će biti tretirani kao povjerljivi, te da niko, osim članova istraživačkog tima, neće imati pristup istima. Dodatno je istaknuto da će se njihovi telefonski brojevi koristiti isključivo u svrhu (telefonske) kontrole rada anketara. Pitanja su postavljana na senzitivni način, prilagođen godinama, spolu i društvenom položaju ispitanica. Anketarima je objašnjeno da slučaju negativnog utjecaja na ispitanice, odmah prekinu intervju.

2.3. PROVOĐENJE ANKETA

Kako bi se anketiralo planiranih 500 ispitanica na području cijele BiH izabrano je ukupno 50 početnih tački i to 50% urbanih (gradskih) i 50% ruralnih (seoskih) početnih tačaka, te je po jednoj polaznoj tački urađeno najviše 10 anketa. Početne tačke su birane slučajno iz baze svih ulica i ruralnih naselja u BiH. Počinjući od njih anketari su se kretali koristeći „Metodu slučajnog kretanja“ i „Pravilo desne strane“, te tako na slučajan način birali potencijalna domaćinstva koja će biti uključena u anketiranje.

Ukoliko je u domaćinstvu bilo više ženskih osoba koje su ispunjavale sva tri (ranije navedena) kriterija za učešće u istraživanju, izbor ispitanice se vršio primjenom „Metode zadnjeg rođendana“, koja osigurava slučajan izbor ispitanika/ca unutar domaćinstva. Dakle, anketirala se zaposlena žena od 18 do 65 godina, koja inače (stalno) živi u domaćinstvu sa partnerom (najmanje godinu dana), a koja je zadnja imala rođendan tj. čiji je datum rođenja najbliži datumu kontakta.

F2F ankete su provedene korištenjem CAPI metode (kompjuterski potpomognutog ličnog anketiranja), u periodu od 02.06. do 19.06.2020. godine. Prosječno trajanje ankete iznosilo je 16 minuta. Anketiranje je provelo 26 anketara/ki sa područja cijele BiH, a pod nadzorom terenske koordinatorice. Anketari/ke su prošli detaljan *online* trening², koji je, osim objašnjenja pozadine i metodologije istraživanja, uključivao i prolazak kroz upitnik pitanje po pitanje.

Po završetku terenskog rada, CC je proveo telefonsku kontrolu anketiranja, kojom se provjerio način izbora domaćinstva i ispitanica, kao i rad anketara/ki. Na ovaj način je kontrolisano 10% slučajno izabranih upitnika od svakog/e anketara/ke. Nisu uočene nikakve veće nepravilnosti u toku anketiranja, te je pristupljeno analizi dobivenih podataka. Analiza je provedena u Statističkom paketu za društvena istraživanja, verzija 21 (IBM SPSS Statistics 21).

2.4. MJERNI INSTRUMENT

U istraživanju je korišten upitnik dostavljen od strane Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, koji je formiran na osnovu prethodno provedenog istraživanja u Republici Hrvatskoj „Utjecaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“³, u cilju omogućavanja poređenja rezultata. Nakon provedenog pilot istraživanja upitnik je finaliziran kroz saradnju CC i Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine.

²Umjesto planiranog zajedničkog treninga u Sarajevu za sve anketare, trening je bilo organizovan putem online platforme, zbog važećih epidemioloških mjera vezanih za Covid-19 epidemiju.

³Ksenija Klasnić, doc.dr. sc. „Utjecaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“, Provobranitelj/ca za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, 2017. godina.

S obzirom da većina pitanja iz upitnika ima pet (5) i više ponuđenih odgovora, CC je izradio Kartice za ispitanice, koje su se pri anketiranju davale ispitanicama kako bi mogle odgovoriti na pitanje imajući u vidu sve ponuđene odgovore. CC je izradio i Protokol za rad na terenu, koji je uz detaljna uputstva anketarima/kama za njihovo ponašanje u toku terenskog rada, uključivao i uputstva za korištenje upitnika.

2.5. OPIS UZORKA

U Tabeli 3 prikazana je struktura uzorka žena sa kojima je provedeno ovo istraživanje, kroz opis četiri osnovne varijable. To su: starost žena prema dobnim skupinama (punoljetne radno sposobne žene, prema starosti razvrstane u pet kategorija), tip naselja u kojem žene žive (dvije kategorije), najviši završeni stepen obrazovanja (prema sedam ponuđenih kategorija), te radni status žena (sedam kategorija).

Prema zahtjevu Klijenta, anketirana je polovina žena mlađa od 35 (51,6%), a polovina starija od 35 godina starosti (48,4%), tako da starosna raspodjela žena u uzorku ne odgovara onoj u populaciji, ali su zastupljene žene svih starosnih kategorija. Prosječna starost žena u uzorku iznosi 37 godina⁴. Polovina anketa je provedena u gradu, a polovina na selu. U uzorku su zastupljene žene svih stepena obrazovanja i tipa zaposlenja, ali najviše je onih sa završenom četverogodišnjom srednjom školom, zaposlenih na neodređeno vrijeme.

TABELA 3. KARAKTERISTIKE UZORKA

Starosne kategorije	N	%
18-24 godine	42	8,4%
25-34 godine	199	39,8%
35-44 godine	120	24,0%
45-54 godine	100	20,0%
55-65 godine	39	7,8%
UKUPNO	500	100,0%
Tip naselja	N	%
Urbani	252	50,4%
Ruralni	248	49,6%
UKUPNO	500	100,0%
Stepen obrazovanja	N	%
Bez formalnog obrazovanja (Nezavršena osnovna škola)	3	0,6%
Osnovna škola	32	6,4%
Srednja stručna škola ili zanat u trajanju od 3 godine	107	21,4%
Srednja škola u trajanju od 4 godine/gimnazija	190	38,0%
Viša škola	21	4,2%
Fakultet	114	22,8%
Specijalizacija, magisterij, doktorat ili više	33	6,6%
UKUPNO	500	100,0%
Radni status	N	%
Na neodređeno vrijeme	218	43,6%
Na određeno vrijeme	128	25,6%
Povremeno – uz ugovor o honorarnom radu ili ugovor o djelu	37	7,4%
“Na crno” (bez ugovora, niste prijavljeni)	39	7,8%
Na radu u poljoprivredi, ribarstvu ili porodičnom poljoprivrednom gospodarstvu	48	9,6%
Kao privatna poduzetnica/Samozaposleni ste	23	4,6%
Nešto drugo	6	1,2%
NZ/BO	1	0,2%
UKUPNO	500	100,0%

⁴M=37,4, SD=10,85, min=19, max=65, N=500

2.6. IZVJEŠTAVANJE

Na osnovu analize dobivenih podataka izrađen je ovaj Izvještaj koji se sastoji od pet poglavlja:

1. Uvod;
2. Metodologija;
3. Rezultati istraživanja;
4. Zaključak;
5. Prilozi.

Poglavlje „Rezultati istraživanja“ se sastoji od pet (5) pod poglavlja:

1. Opis posla;
2. Opis veze sa partnerom;
3. Obavljanje različitih vrsta porodičnih poslova;
4. Profesionalni (poslovni) život žena;
5. Posljedice sukoba porodičnih i poslovnih obaveza.

Sljedeće napomene čitalac ovog Izvještaja treba imati u vidu:

- U tekstu su navođene samo statistički značajne razlike. Dakle, one za koje se sa sigurnošću od 95% može tvrditi da nisu dobijene slučajno, nego da su rezultat djelovanja nekog sistematskog faktora, u ovom slučaju neke od nezavisih varijabli po kojima je analiza vršena. Ukoliko je navedena razlika koja nije statistički značajna, to je posebno istaknuto u tekstu izvještaja.
- Kada se radi o poređenju razlika u rezultatima između entiteta, u izvještaju su, također, navođene samo statistički značajne razlike, s tim da nisu navođene značajne razlike sa rezultatima iz Distrikta Brčko, ukoliko ih je bilo, radi malog broja anketa u DB (N=20).
- Prema upustu Klijenta, ovaj izvještaj je slijedio format i način analize istraživanja iz kojeg je preuzet i upitnik - Pravobranitelj/ca za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske „Uticaj rodne podjele obiteljskih obaveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“, autorica publikacije Ksenija Klasnić, doc. dr. sc, 2017. godina.

3. Rezultati istraživanja

3.1. OPIS POSLA

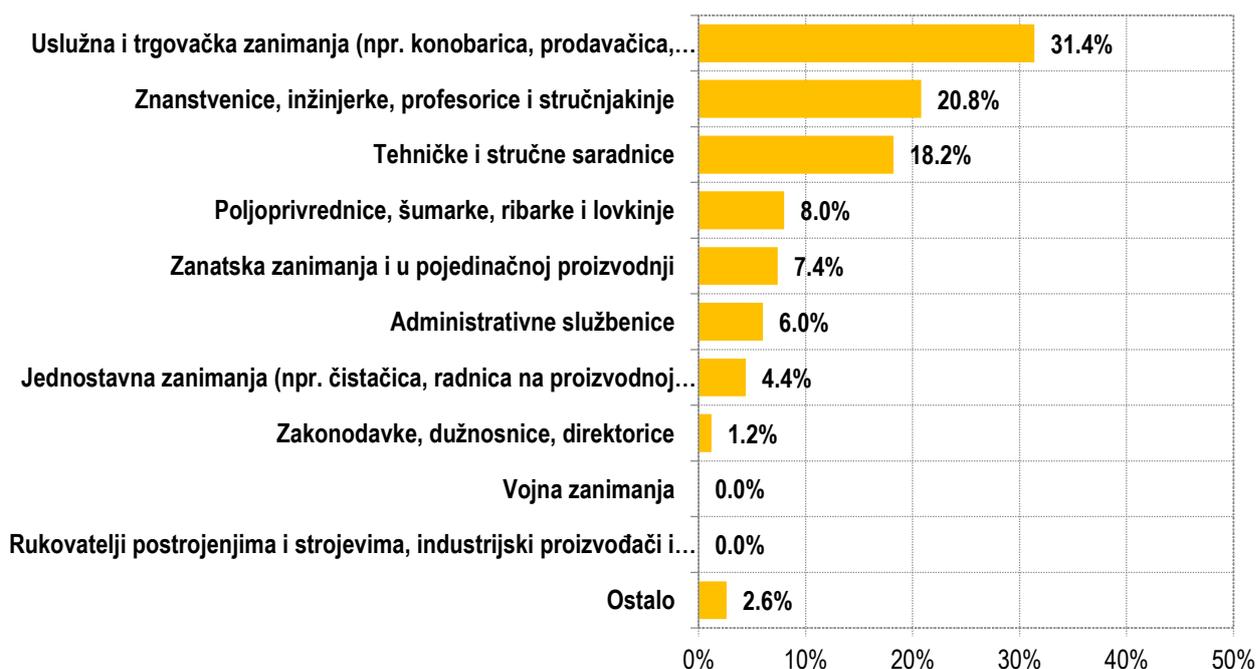
Opis posla kojim se žene bave obuhvata njihov radni status, zanimanje, dužinu radnog staža, položaj u strukturi organizacije / kompanije u kojoj su zaposlene, vlasništvo organizacije / kompanije i broj zaposlenih osoba u toj organizaciji / kompaniji.

Nešto više od dvije petine žena (43,6%) je zaposleno na neodređeno, a četvrtina njih (25,6%) na određeno vrijeme. Statistički značajno češće na neodređeno su zaposlene žene sa visokim i srednjim stepenom obrazovanja. Desetina žena radi u poljoprivredi, ribarstvu ili porodičnom poljoprivrednom gospodarstvu (9,6%) i to su statistički značajno češće žene koje su završile samo osnovnoškolsko obrazovanje. Podjednak procenat, manje od desetine, njih radi na crno (bez ugovora) (7,8%) ili povremeno – uz ugovor o honorarnom radu ili ugovor o djelu (7,4%). Vrlo mali procenat anketom obuhvaćenih žena rade kao privatne poduzetnice, tj. samozaposlene su (4,6%).

Bez obzira da li se radi o registrovanom ili neregistrovanom radu, dužina radnog staža se kraće od dva mjeseca do 40 godina, a prosječna dužina je 9 godina⁵.

Gotovo trećina žena obuhvaćenih istraživanjem (31,4%) se bavi uslužnim i trgovačkim zanimanjima (npr. konobarica, prodavačica, kuharica, frizerka i sl.). Petina (20,8%) je znanstvenica, inženjerki, profesorica i ostalih stručnjakinja, a nešto manje tehničkih i stručnih saradnica (18,2%). Ostala zanimanja su rjeđe zastupljena. Pa je tako manje od desetine poljoprivrednica, šumarke, ribarke i lovkinja (8%), žena koja se bave zanatskim zanimanjima i koje rade u pojedinačnoj proizvodnji (7,4%), administrativnih službenica (6%), te žena koje se bave jednostavnim zanimanjima (npr. čistačica, radnica na proizvodnoj liniji i sl.) (4,4%). Najrjeđe su zakonodavke, dužnosnice i direktorice (1,2%), dok žena rukovateljica postrojenjima i strojevima, industrijskih proizvođača i sl., te žena koje se bave vojnim zanimanjima ni nema u uzorku. Ostalih zanimanja koja nije moguće svrstati u navedene kategorije je 2,6% (N=13).

GRAFIKON 1. ZANIMANJA ŽENA U UZORKU (N=500)



⁵M=109,10 mjeseci, SD=108,95, min=2 mjeseca, max=482 mjeseca, N=485

Više od dvije trećine žena (69,4%) zaposleno je u kompanijama koje su u privatnom ili pretežno privatnom vlasništvu. Nešto više od petine (22,4%) radi u državnim ili javnim institucijama, dok je 3,2% žena zaposleno u nekom drugom obliku vlasništva, a 5% njih nije znalo ili željelo odgovoriti na ovo pitanje.

Većina žena su zaposlenice bez podređenih (82,2%). Rukovoditeljica sa manje od 10 podređenih je 5,4%, dok su rukovoditeljice sa 10 ili više podređenih, te glavne direktorice ili članice uprave vrlo rijetke (1,6% i 1,4%). Desetina (9,4%) žena nije znala ili željela odgovoriti na ovo pitanje.

Kada se radi o razlikama između žena iz F BiH i RS, žene koje žive na području F BiH značajno češće rade zanatska zanimanja i zanimanja u pojedinačnoj proizvodnji nego žene iz RS (10% naprema 2,9%). Dodatno, žene sa područja F BiH su češće zaposlenice bez podređenih od žena iz RS (86,8% naprema 75,9%).

3.2. OPIS VEZE S PARTNEROM

Najveći dio anketiranih žena, njih dvije petine (38,2%), je u braku, a vjenčale su se i vjerski i općinski. Slijedi trećina koja je vjenčana samo općinski, dok je nešto manje od petine (18,2%) vjenčano samo vjerski. Manje od desetine žena u uzorku (8,2%) živi u vanbračnoj zajednici, a 1,8% ih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje. Žene sa svojim partnerima žive u prosjeku oko 13 godina⁶, i to između dva mjeseca i 48 godina.

U anketom obuhvaćenim domaćinstvima žive u prosjeku tri osobe⁷, minimalno dvije, a maksimalno njih osam. Istovremeno, više od četvrtine ispitanica (27,6%) žive same sa svojim partnerom, a njih dvije trećine (65,8%) sa jednim djetetom ili više njih. Više od petine parova (22%) živi u domaćinstvu sa jednim ili oba muževa roditelja, a samo 2,8% njih sa jednim ili oba ženina roditelja. U 3% slučajeva sa parom živi još i neka druga osoba.

Gotovo 70% žena (69,6%) ima jedno ili više djece sa svojim trenutnim partnerom, vrlo malo (3%) ih ima dijete ili djecu iz prijašnjeg braka ili veze, a, također vrlo malo (2,4%) njihovih partnera ima dijete ili djecu iz prijašnjeg braka ili veze. Ukupno 68,2% žena (N=341) je zajednički sa svojim trenutnim partnerom odgajalo jedno ili više djece⁸, bilo da je riječ o zajedničkoj djeci ili onoj iz prethodnog braka ili veze žene ili njenog partnera. Broj djece (u šta se ubrajaju i zajednička djeca i ona iz prijašnjih veza žene i partnera, bez obzira da li su ih zajednički odgajali ili ne) varira od jednog do šestoro djece, pri čemu je prosječan broj djece dvoje (1,8⁹). Četvrtina (24,4%) parova ima najmlađe dijete u dobi do tri godine starosti, a nešto više od polovine (53,4%) do 10 godina starosti. Prosječna dob najmlađeg djeteta je 12 godina¹⁰.

U više od dvije petine slučajeva (46%) tj. slučajeva zajednički odgojene djece, ni jedan od partnera nije koristio nikakav roditeljski ili porodiljni dopust¹¹. A kada je porodiljni dopust korišten, u gotovo svim slučajevima (94%) žena je bila ta koja ga je koristila. Tek u 3,5% slučajeva koristio ga je muškarac, a 2,5% žena nije dalo odgovor na ovo pitanje. Prosječno trajanje porodiljnog dopusta za svu djecu u uzorku iznosilo je 9,5 mjeseci po djetetu¹². U ovom istraživanju pitali smo žene za razlog zbog čega su one, a ne njihovi partneri koristile roditeljski dopust, a dobiveni podaci pokazuju da je 38,6% žena uzelo porodiljni dopust jer smatraju da je to bolje za dobrobit djeteta, da je majka potrebna djetetu, kao i da je potrebno vrijeme da se majka oporavi od trudnoće i porođaja, te zbog dojenja. Dodatna trećina (33,9%) smatra da muškarac nije imao zakonsko pravo, te ističe da mu to nije mu dozvolio poslodavac ili nije bio u mogućnosti iz drugih razloga (npr. bio je u inostranstvu). Desetina (11,1%) ističe da se to jednostavno podrazumijevalo, a u 6,9% slučajeva partneri su se tako dogovorili. Nerazvrstanih odgovora je 8,5% (N=16), a 6,9% žena nije željelo/znalo dati odgovor na ovo pitanje.

Kada se radi o razlikama u rezultatima između žena iz F BiH i RS, one koje žive u F BiH značajno su češće vjenčane i vjerski i civilno (50% naprema 14,1%), dok su žene iz RS češće vjenčane samo civilno (42,9% naprema 29%). Osim toga, žena sa područja RS češće žive same sa partnerom nego žene iz F BiH (33,5% naprema 22,9%), a u skladu sa tim i češće nemaju zajedničke djece sa svojim trenutnim partnerom nego žene iz F BiH (35,9% naprema 24,8%). Prosječna starost najmlađeg djeteta u F BiH je značajno niža od prosječne starosti najmlađeg djeteta iz RS (11 godina naprema 14 godina). Žene iz RS su rjeđe koristile porodiljni dopust od žena iz RS – 57,3% žena i njihovih partnera iz ovog entiteta nije koristilo nikakav porodiljni ili roditeljski dopust naprema 39,6% žena i njihovih partnera iz F BiH. A i razlozi zbog kojih su isključivo žene koristile porodiljni dopust se razlikuju među ženama iz ova dva entiteta. Naime, žene iz RS češće od onih iz F BiH navode da su one, a ne njihovi partneri koristili porodiljni dopust zbog mišljenja da su žene potrebne djeci/jer se majka treba opraviti/zbog dojenja (56% naprema 32,4%), dok, s druge strane, žene iz F BiH češće navode da njihov partner nije imao zakonsko pravo ili da mu nije dozvolio poslodavac (38,8% naprema 20%).

⁶M=151,95 mjeseci, SD=134,52, min=2 mjeseca, max=579 mjeseci, N=494.

⁷M=3, SD=1, min=2, max=8 mjeseci, N=500.

⁸348 ispitanica je navelo da ima zajednično dijete sa svojim trenutnim partnerom, ali njih sedam (N=7) nije željelo odgovoriti na pitanje o zajedničkoj brizi za dijete, te su one isključene iz dalje analize pitanja vezanih za djecu, tako da je 68,2% žena odgovaralo na pitanja o porodiljnom dopustu i podjeli porodičnih poslova vezanih za djecu.

⁹M=1,8, SD=0,78, min=1, max=6, N=357.

¹⁰M=12,0, SD=9,59, min=0, max=41, N=348.

¹¹Žene su pitane za korištenje porodiljnog dopusta za svako dijete pojedinačno.

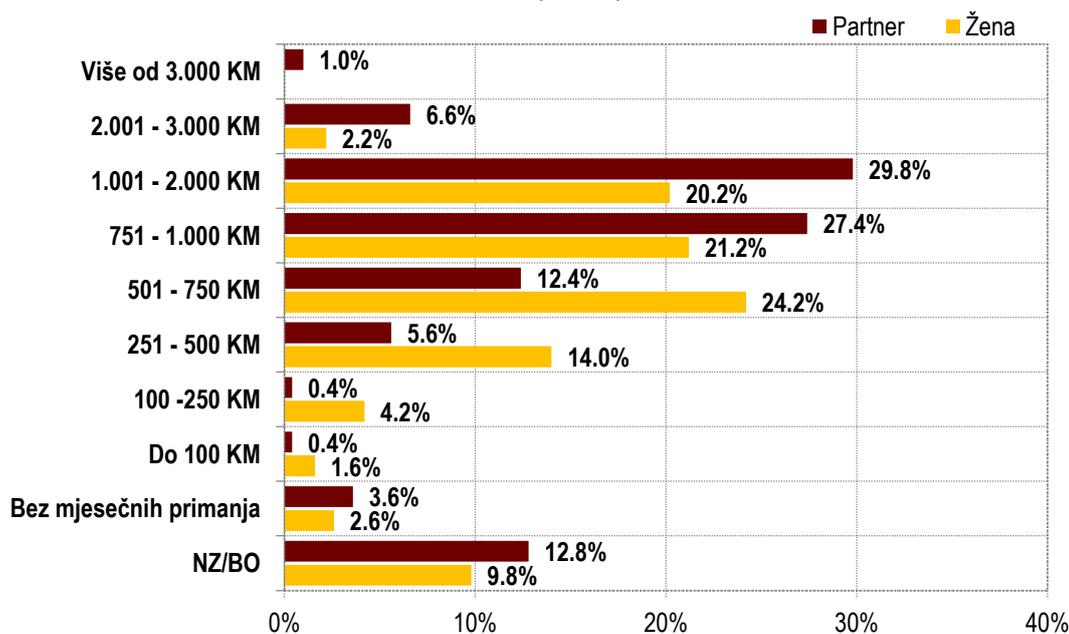
¹²M=9,5 mjeseci, SD=4,01, min=0,5 mjeseci, max=24 mjeseca, N=309.

Kada se radi o radnom statusu partnera ispitanica, njih 71,4% je zaposleno i to više od polovine na neodređeno vrijeme (54,8%), a 16,6% na određeno vrijeme. Rijetki su povremeno zaposleni, uz ugovor o honorarnom radu ili ugovor o djelu (3,6%), samozaposleni (3,4%), zaposleni u radu u poljoprivredi, ribarstvu ili porodičnom poljoprivrednom gospodarstvu (3,2%) ili zaposleni na crno (2,4%). Nazaposlenih muškaraca je 7,2%, penzionera 7%, a jedan muškarac je student (0,2%). Vrlo mali procenat ispitanica nije želio odgovoriti na ovo pitanje (1,6%).

Gotovo tri četvrtine ispitanih žena (71,6%) procjenjuje da imovinsko stanje njihovih porodica nije ni bolje ni lošije od većine stanovnika BiH, tj. da žive prosječno. Petina (22%) smatra da žive nešto (19,6%) i mnogo bolje (1,4%), a manje od desetine (7,4%) da žive nešto (6,4%) i mnogo (1%) lošije od prosjeka.

Najveći dio žena, četvrtina (24,2%), ima prosječna mjesečna primanja od 501 do 750 KM, a po petina ima prosječna mjesečna primanja od 751 do 1.000 KM (21,2%) i od 1.001 do 2.000 KM (20,2%). Vrlo su rijetke one koje imaju od 2.001 do 3.000 KM prosječnih mjesečnih primanja (2,2%), a onih koje imaju veća primanja od 3.000 KM nema u uzorku. U svim navedenim prihodovnim kategorijama, osim prve (od 501 do 750 KM), partneri su zastupljeniji od žena. Pa tako njih 27,4% ima prihode od 751 do 1.000 KM, 29,8% od 1.001 do 2.000 KM, 6,6% od 2.001 do 3.000 KM, a 1% partnera ima prosječna mjesečna primanja veća od 3.000 KM. Što se tiče nižih prihodovnih kategorija, u njima su zastupljenije žene. Naime, tek nešto više od desetine muškaraca (12,4%) pripada kategoriji u kojoj se nalazi najveći dio (četvrtina) žena (od 501 do 750 KM). A osim toga, petina žena (19,8%) zarađuje manje od 500 KM mjesečno, što je slučaj sa samo 6,4% njihovih partnera. Rijetke žene i partneri su bez ikakvih mjesečnih prihoda (2,6% i 3,6%), dok oko desetine žena nije željelo reći svoja (9,8%) ili željelo/znao reći partnerova (12,8%) prosječna mjesečna primanja. (Pogledati Grafikon 2).

GRAFIKON 2. IZNOS MJESEČNIH PRIMANJA ŽENE I PARTNERA (N=500)



Ukoliko uporedimo navedene kategorije prosječnih mjesečnih primanja pojedinačnih parova, podaci pokazuju da u nešto manje od trećine slučajeva (30,2%) žena i njen partner imaju ista primanja, a da u gotovo svakoj drugoj vezi (u 46,2% slučajeva) muškarac pripada višoj prihodovnoj kategoriji. U samo 13,6% slučajeva žena je ta koja zarađuje više¹³.

Jedan od indikatora rodne ekonomske ravnopravnosti je i korištenje automobila. Podaci pokazuju da manje od desetine ispitanica (9,2%) navodi da u svom domaćinstvu ne posjeduje automobil/e, a jedna (0,2%) nije željela dati odgovor na to pitanje. Ispitanice koje su navele da posjeduju jedan ili više automobila u svom domaćinstvu (njih 453 ili 90,6%) ističu da se on/oni koriste na sljedeći način: polovina (49,4%) posjeduje jedan automobil koji većinom

¹³Ova analiza je rađena na osnovu pitanja o pripadnosti pojedinim kategorijama prosječnih mjesečnih primanja, tako da razlike u primanjima koja potpadaju pod istu kategoriju nisu mogle biti utvrđene, kao što nije moglo biti utvrđeno ni za koliko se prosječna mjesečna primanja kod muškarca i žene razlikuju, ali je tendencija koja govori u prilog rodne ekonomske neravnopravnosti i više nego jasna.

ili isključivo koristi njihov muž/partner, gotovo trećina (30,7%) ima također jedan automobil, ali koji podjednako često vozi i ispitanica i njen muž/partner, više od desetine (13,7%) ima više automobila, pa svako vozi svoj automobil, dok ih 5,5% ima jedan automobil koji većinom ili isključivo koriste ispitanice. Može se zaključiti da je rodna neravnopravnost kada se radi o korištenju automobila prisutna.

Kada se radi o razlikama u rezultatima između žena iz F BiH i RS, partneri žena iz RS su značajno češće zaposleni u radu u poljoprivredi, ribarstvu ili porodičnom poljoprivrednom gospodarstvu nego oni iz F BiH (7,1% naprema 1,3%). Isto tako, i ispitanice i njihovi partneri koji žive u F BiH imaju viša prosječna mjesečna primanja nego ispitanice i njihovi partneri iz RS: 30,3% žena i 45,8% njihovih partnera iz F BiH imaju prosječna mjesečna primanja veća od 1.000 KM, što je slučaj za 10,6% žena i 22,9% njihovih partnera iz RS. Nema entitetskih razlika u posjedovanju i korištenju automobila u domaćinstvima.

3.3. OBAVLJANJE RAZLIČITIH VRSTA PORODIČNIH POSLOVA

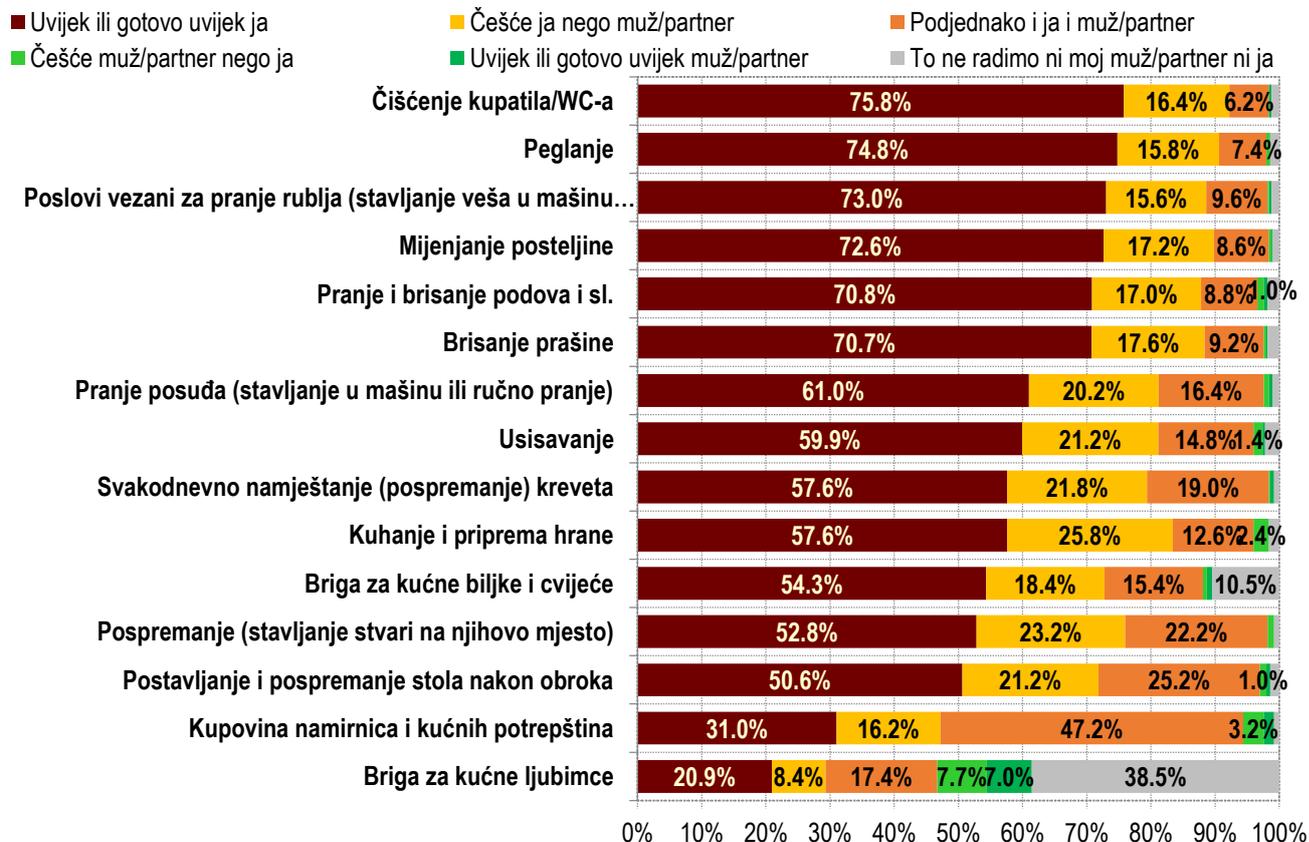
Jedan od ključnih ciljeva ovog istraživanja bio je istražiti kakva je rodna podjela obavljanja različitih vrsta porodičnih, odnosno kućanskih poslova. Rezultati istraživanja prezentirani su prema vrsti takvih poslova, a mjerene su četiri vrste porodičnih poslova: rutinski kućanski poslovi, povremeni kućanski poslovi, poslovi vezani za brigu o djeci, te poslovi vezani za brigu o starijim i/ili nemoćnim, teško bolesnim članovima porodice.

3.3.1. Rutinski kućanski poslovi

3.3.1.1. Ko šta radi?

Podaci dobiveni istraživanjem jasno pokazuju da su velika većina kućanskih poslova ustvari „ženski poslovi“, tj. da ih obavlja isključivo ili najčešće žena. Na vrhu liste nalaze se čišćenje kupatila i peglanje, što su poslovi koje u više od 90% slučajeva obavlja isključivo ili najčešće žena, dok muž ove zadatke češće ili isključivo preuzima u manje od 1% slučajeva. Nema mnogo razlike ni kada se radi o poslovima vezanim za pranje rublja, mijenjanje posteljine, pranje i brisanje podova, brisanje prašine, pranje posuđa, usisavanje, svakodnevno namještanje kreveta, te kuhanje i pripremu hrane – njih isključivo ili najčešće obavlja žena u 80% i više veza, pri čemu ipak treba istaći da u petini veza (19%) partneri podjednako svakodnevno namještaju krevet. Isto tako, u više od 70% slučajeva žena isključivo ili najčešće brine za kućne biljke i cvijeće, posprema kuću, te postavlja i posprema stol nakon obroka. Kupovina namirnica i kućnih potrepština je jedini kućanski posao koji u jednakoj mjeri obavlja isključivo ili najčešće žena (47,2%) i podjednako i žena i partner (47,2%). Muškarci nešto češće od ostalih kućanskih poslova obavljaju zadatke vezane za brigu o kućnim ljubimcima – oni isključivo i najčešće ove zadatke obavljaju u 14,4% veza, s tim da žene i dalje to rade (isključivo i najčešće) dva puta češće od njihovih partnera (29,3%). (Pogledati Grafikon 3)

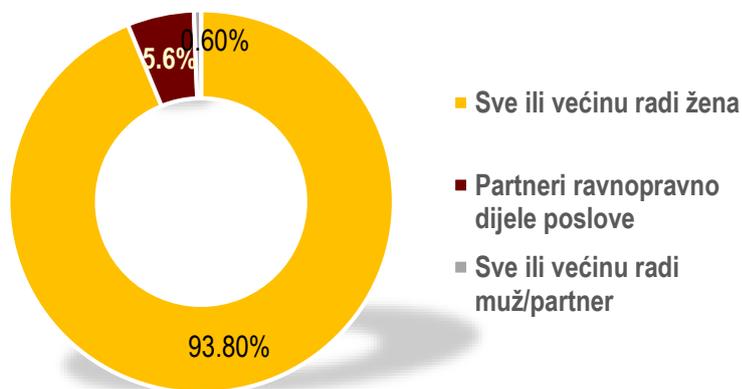
GRAFIKON 3. OBAVLJANJE RUTINSKIH KUĆANSKIH POSLOVA (N=500; odgovori NZ/BO su isključeni iz analize)



3.1.1.1. *Stepen i smjer neravnopravnosti u podjeli poslova*

Podaci pokazuju da je obavljanje rutinskih kućanskih poslova izuzetno neravnopravno podijeljeno između žena i njihovih partnera. Naime, u čak 93,8% veza sve ili većinu navedenih poslova obavljaju žene¹⁴. Tek u 5,6% veza partneri ih obavljaju podjednako, dok u 0,6% slučajeva (preciznije u tri veze) sve ili većinu rutinskih kućanskih poslova obavlja muškarac. (Pogledati Grafikon 4)

GRAFIKON 4. OBAVLJANJE RUTINSKIH KUĆANSKIH POSLOVA (N=499¹⁵)



Žene sa završenom osnovnom školom i nezavršenim osnovnoškolskim obrazovanjem češće rade sve ili većinu rutinskih kućanskih poslova u svojim vezama.

3.1.1.2. *Koliko vremena ko radi?*

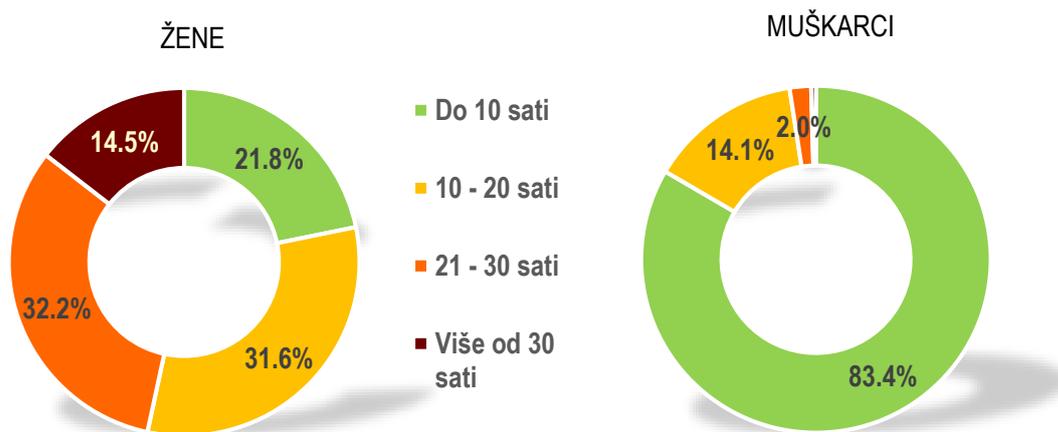
U ovom istraživanju pitali smo žene da procjene broj sati koje tokom jedne prosječne sedmice provedu obavljajući sve prethodno navedene kućanske poslove, te da isto odrede i za svog partnera. Vrlo rijetke žene nisu znale dati takvu procjenu (1,8%), ali ih gotovo desetina (9,4%) nije isto znala odrediti za svog partnera.

Podaci pokazuju da gotovo dvije trećine žena (63,7%) rutinske kućne poslove obavlja između 10 i 30 sati sedmično. Petina (21,8%) na ove poslove sedmično „troši“ manje od 10 sati, a nešto više od desetine i preko 30 sati (14,5%). S druge strane, većina žena (83,4%) procjenjuje da njihovi partneri rutinske kućanske poslove rade manje od 10 sati sedmično. Nešto više od desetine (14,1%) smatra da ih oni rade od 10 do 20 sati sedmično, a rijetke žene navode da je to više od 20 sati sedmično (2,4%). Dakle, može se zaključiti da zaposlene žene na obavljanje rutinskih kućnih poslova utroše pet puta više vremena od njihovih partnera. (Pogledati Grafikon 5)

¹⁴Ova procentualna zastupljenost koja uključuje sve rutinske poslove izračunata je tako što su sabrani svi odgovori koji govore u prilog tome da žena uvijek ili češće obavlja određeni posao, odnosno da muškarac uvijek ili češće obavlja određeni posao, kao i tome da se poslovi obavljaju podjednako unutar jedne veze. Rezultat koji govori o tome da se poslovi obavljaju podjednako u jednoj vezi proporcionalno je raspoređen na ženine, odnosno muškarčeve rezultate, tj. polovina je dodana poslovima koje obavlja žena, a polovina poslovima koje obavljaju muškarac. Zatim su izračunate proporcionalne zastupljenosti s obzirom na ukupan broj poslova koji se u okviru pojedine veze obavljaju, te su dobiveni procenti kodirani u tri kategorije (Sve ili većinu radi žena, Partneri ravnopravno dijele poslove i Sve ili većinu radi muž/partner). Odlučeno je da procentualna zastupljenost koja prelazi 60% biti kategorisana u korist žene, odnosno muškarca, a da će procentualna zastupljenost koja se kreće od 40% do 60% biti kategorisana kao ravnopravno podijeljeni poslovi. Kategorije odgovora „To ne radimo ni moj muž/partner ni ja“ i NZ/BO su isključene iz ove analize. Isti način izračuna korišten je i u ostalim slučajevima podjele poslova.

¹⁵Iz ove analize je isključena jedna ispitanica koja je navela da ni partner ni ona ne rade ni jedan navedeni rutinski kućanski posao.

GRAFIKON5. BROJ SATI SEDMIČNO PROVEDENIH OBAVLJAJUĆI RUTINSKE KUĆANSKE POSLOVE (N₁=491, N₂=453; odgovori NZ/BO su isključeni iz analize)



3.1.1.3. Koje žene provode više vremena obavljajući rutinske kućanske poslove?

Najznačajniji faktor koji utiče na to koliko žena provede vremena obavljajući rutinske kućanske poslove jeste uključenost muškarca u njihovo obavljanje. Naime, žene koje sve ili većinu ovih poslova rade same značajno češće od onih koje poslove obavljaju podjednako sa partnerom, provode između 21 i 30 sati obavljajući ih. S druge strane, u vezama u kojima su rutinski kućanski poslovi ravnopravno raspoređeni među partnerima, žene značajno češće provedu manje od 10 sati obavljajući ih, nego žene koje sve ili većinu ovih poslova rade same. Dodatno, žene koje procjenjuju da više vremena provode obavljajući rutinske kućanske poslove, procjenjuju da i njihov partner provodi više vremena obavljajući ove poslove.

Osim toga, žene starije od 40 godina značajno rjeđe od mlađih obavljajući rutinske kućanske poslove manje od 10 sati, dok žene većeg stepena obrazovanja značajno češće ove poslove obavljaju između 10 i 20 sati.

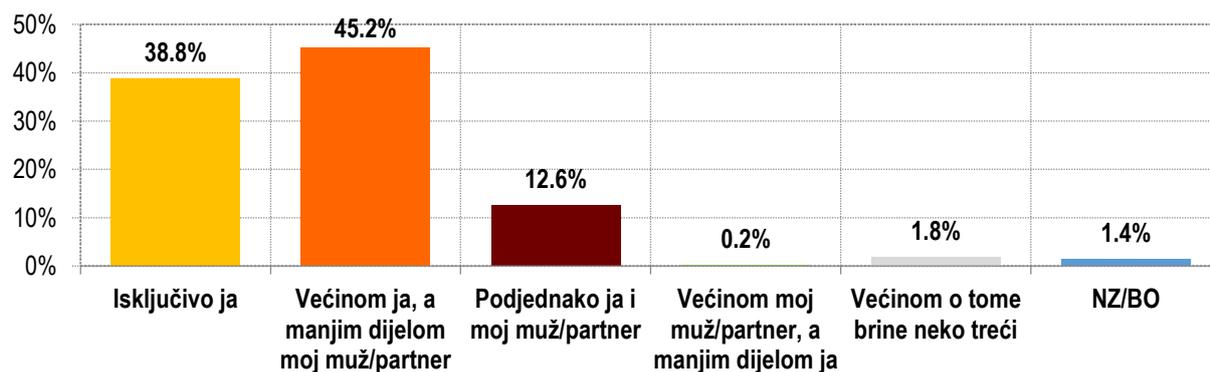
3.1.1.4. Ko brine o tome da poslovi budu obavljeni?

U ovom istraživanju obrađen je još jedan segment rada, a to je mentalni rad. Mentalni rad se konceptualizira kao planiranje, organizacija i upravljanje svakodnevnim aktivnostima, dakle kao mentalna dimenzija zadataka i zahtjeva.¹⁶

I kada se radi o mentalnom radu kod rutinskih kućanskih poslova, gotovo dvije petine (38,8%) žena ističe da se o tome da kućanski poslovi budu obavljeni brinu isključivo one, a dodatnih 45,2% žena navodi da to većinom rade one, a u manjoj mjeri njihov partner. To znači da je u 84% veza žena ta koja obavlja sav ili većinu mentalnog rada kada su u pitanju rutinski kućanski poslovi. Tek nešto više od desetine (12,6%) to čini u podjednakoj mjeri sa partnerom, a samo jedna žena (0,2%) ističe da se o obavljanju kućanskih poslova većinom brine njen partner. Niti jedna žena nije navela da to isključivo radi njen partner. Mali procenat (1,8%) navodi da ovaj mentalni rad u njihovom domaćinstvu obavlja neka treća osoba. (Pogledati Grafikon 6)

¹⁶ Offer, S. (2014, decembar). Troškovi/cijena razmišljanja o radu i porodici: Mentalni rad, posao – porodica, prelijevanje i rodna nejednakost u prihodima roditelja. U Sociološkom forumu (svezak 29, br. 4, str. 916-936).

GRAFIKON 6. BRIGA O TOME DA RUTINSKI KUĆANSKI POSLOVI BUDU OBAVLJENI (N=500)



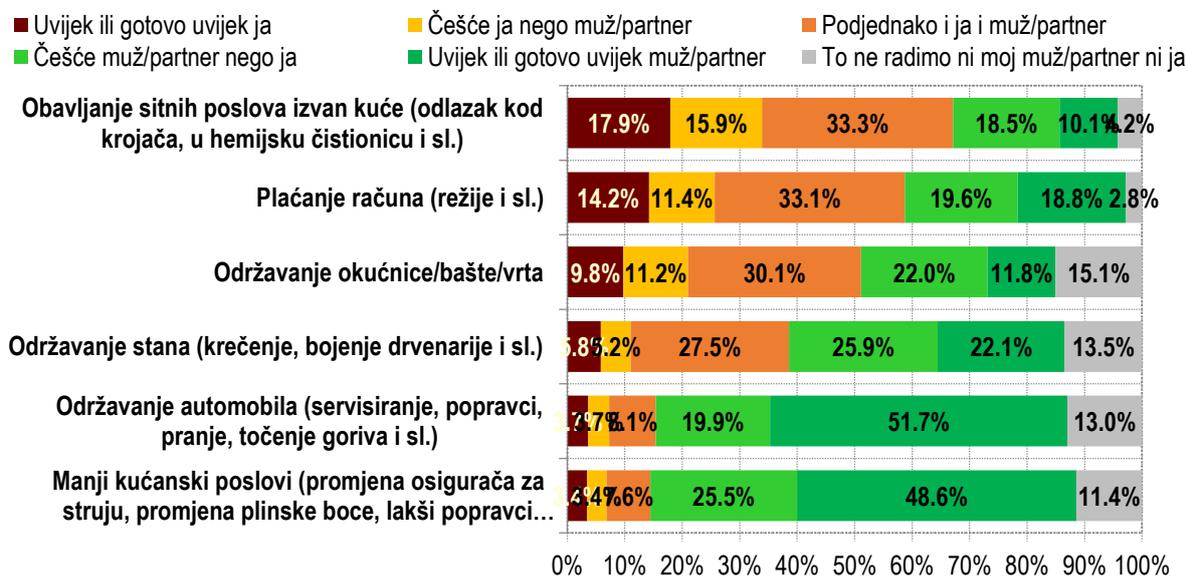
Kada se radi o razlikama u rezultatima između žena iz F BiH i RS u obavljanju rutinskih kućanskih poslova, podaci pokazuju da parovi iz F BiH češće obavljaju rutinske poslove ravnopravno (7,4% naprema 2,9%). Međutim, žene koje žive u F BiH češće utroše 21 do 30 sati na obavljanje ovih poslova od žena iz RS (37,6% naprema 23,8%), a žene iz RS manje od 10 sati (31% naprema 18,2%). S druge strane, i partneri žena iz F BiH troše više vremena obavljajući ove poslove - značajno češće troše 10 do 20 sati (19,3% naprema 9,3%), a partneri žena iz RS češće troše manje od 10 sati (90,1% naprema 80,3). Nema entitetskih razlika u obavljanju mentalnog rada vezanog za obavljanje rutinskih kućanskih poslova.

3.1.2. Povremeni kućanski poslovi

3.1.2.1. Ko šta radi?

Situacija je drugačija kad se radi o povremenim kućanskim poslovima. Ti se poslovi uglavnom obavljaju podjednako od strane oba partnera ili pretežno od strane muža/partnera. Izuzetak čini obavljanje sitnih poslova izvan kuće (odlazak kod krojača, u hemijsku čistionicu i sl.) koje u trećini veza obavljaju podjednako oba partnera (33,3%), isključivo ili najčešće žene u dodatnoj trećini veza (33,9%), a muškarci isključivo ili najčešće u 28,6% slučajeva. Treba istaći da su održavanje stana (krećenje, bojenje drvenarije i sl.), održavanje automobila (servisiranje, popravci, pranje, točenje goriva i sl.) i manji kućanski poslovi (promjena osigurača za struju, promjena plinske boce, lakši popravci i sl.) pretežno „muški poslovi“. Naime, gotovo polovina muškaraca u vezama (48%) se isključivo ili najčešće bavi održavanjem stana, njih 71,6% se isključivo ili najčešće bavi održavanjem automobila, a tri četvrtine (74,1%) ih isključivo ili najčešće obavlja manje kućanske poslove. (Pogledati Grafikon 7)

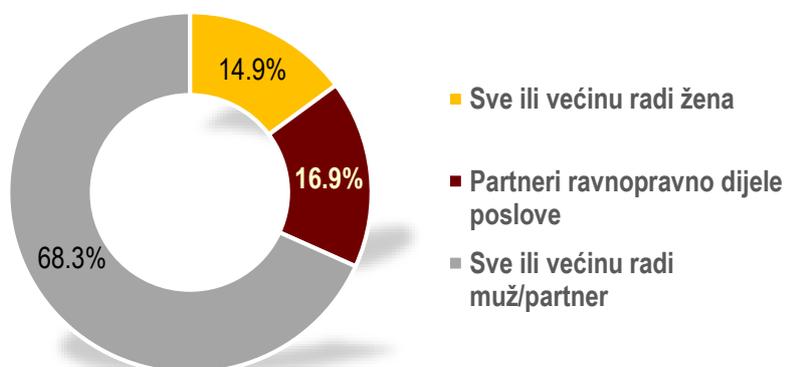
GRAFIKON 7. OBAVLJANJE POVREMENIH KUĆANSKIH POSLOVA (N=500; odgovori NZ/BO su isključeni iz analize)



3.1.2.2. Stepen i smjer neravnopravnosti u podjeli poslova

Kao što se moglo i očekivati, u slučaju obavljanja povremenih kućanskih poslova, muževi/partneri su ti koji su 68,3% veza obavljaju sve ili većinu navedenih poslova. U podjednakom procentu veza partneri ravnopravno dijele povremene kućanske poslove (16,9%) i sve ili većinu radi žena (14,9%). (Pogledati Grafikon 8)

GRAFIKON 8. OBAVLJANJE POVREMENIH KUĆANSKIH POSLOVA (N=498¹⁷)



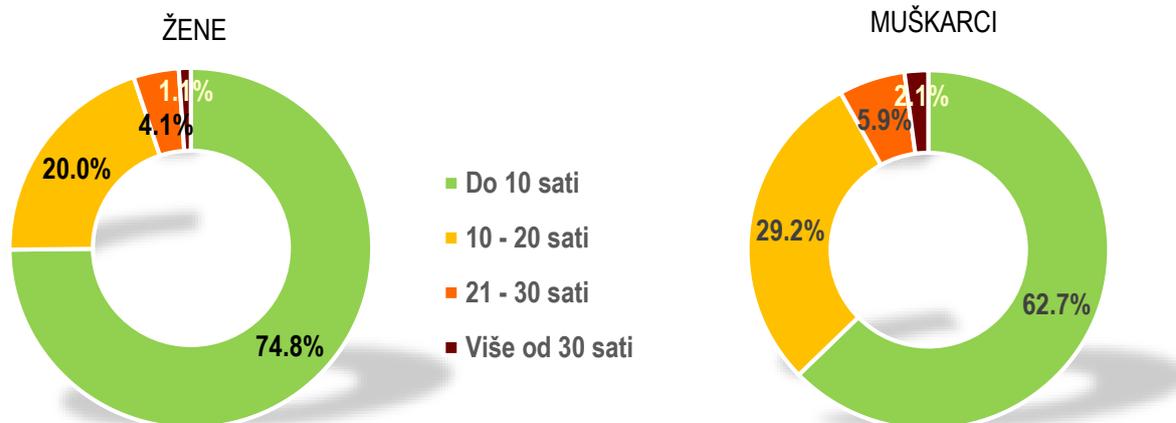
Žene koje su visokoobrazovane su češće u vezama u kojima sve ili većinu povremenih poslova obavljaju njihovi partneri.

3.1.2.3. Koliko vremena ko radi?

U ovom istraživanju pitali smo žene da procjene i broj sati koje tokom jedne prosječne sedmice provedu obavljajući sve prethodno navedene povremene poslove, te da isto odrede i za svog partnera. Mali procenat žena nije znao dati takvu procjenu (6,1%), kao ni isto odrediti za svog partnera (5,8%).

Podaci pokazuju da muškarci nešto više vremena utroše obavljajući ove povremene kućanske poslove od žena, što je i očekivano o obzirom da ih oni u većoj mjeri i rade. Pa tako gotovo dvije petine muškaraca (37,3%) ove poslove obavlja sedmično više od deset sati, što, s druge strane, radi četvrtina žena (25,2%). Ipak, 62,7% muškaraca na njih troši manje od 10 sati sedmično, kao i tri četvrtine žena (74,8%). (Pogledati Grafikon 9)

GRAFIKON 9. BROJ SATI SEDMIČNO PROVEDENIH OBAVLJAJUĆI POVREMENE KUĆANSKE POSLOVE (N₁=469, N₂=472; odgovori NZ/BO su isključeni iz analize)



¹⁷Iz ove analize isključene su dvije ispitanice koja su navele da ni partner ni ona ne rade ni jedan navedeni povremeni kućanski posao.

3.1.2.4. Koje žene provode više vremena obavljajući povremene kućanske poslove?

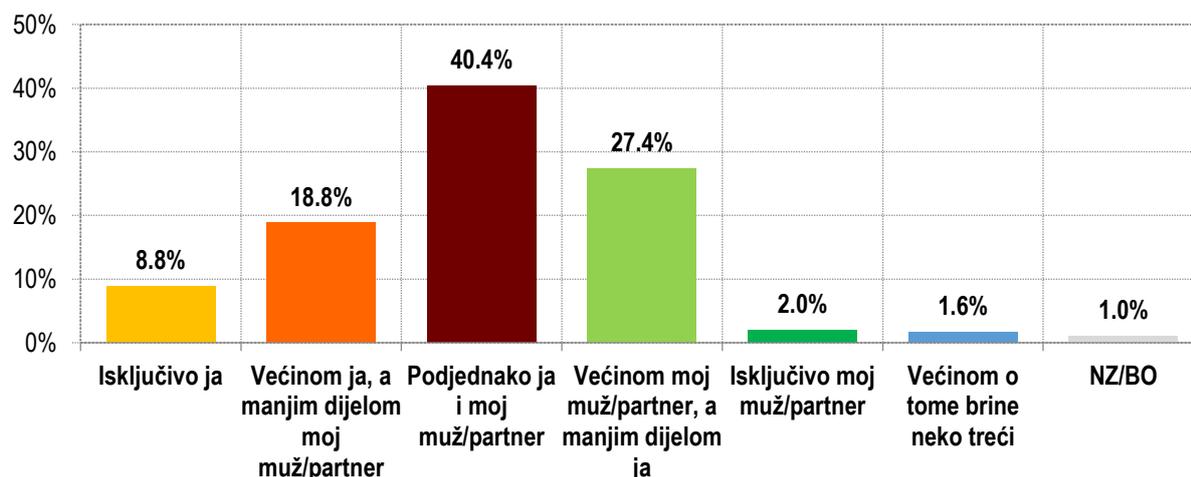
Slično kao i u slučaju rutinskih kućanski poslova, na to koliko žena provede vremena obavljajući povremene kućanske poslove utiče uključenost muškarca u njihovo obavljanje. Naime, žene koje sve ili većinu ovih poslova rade same, značajno češće od onih čiji partneri obavljaju sve ili većinu ovih poslova, provode između 21 i 30 sati obavljajući ih. Dodatno, žene koje procjenjuju da više vremena provode obavljajući povremene kućanske poslove, procjenjuju da i njihov partner provodi više vremena obavljajući ove poslove.

Osim toga, žene starije od 40 godina značajno češće od mlađih žena provode između 21 i 30 sati sedmično obavljajući povremene kućanske poslove, dok žene većeg stepena obrazovanja značajno češće ove poslove obavljaju manje od 10 sati sedmino, a žene sa završenom i nezavršenom osnovnom školom značajno češće između 21 i 30 sati sedmično.

3.1.2.5. Ko brine o tome da poslovi budu obavljeni?

U dvije petine veza (40,4%) o obavljanju povremenih kućanskih poslova podjednako brinu i žena i njen partner. I postotak veza u kojima u brizi o tome da ovi poslovi budu obavljeni dominira žena, odnosno muškarac je također podjednak – u 29,4% slučajeva o tome brine isključivo ili najčešće muškarac, a u 27,6% isključivo ili najčešće žena. Vrlo su rijetke veze u kojima o tome brine neko treći (1,6%). (Pogledati Grafikon 10)

GRAFIKON 10. BRIGA O TOME DA POVREMENI KUĆANSKI POSLOVI BUDU OBAVLJENI (N=500)



Kada se radi o razlikama u rezultatima između žena iz F BiH i RS u obavljaju povremenih kućanskih poslova, podaci pokazuju da žene iz RS češće obavljaju povremene kućanske poslove isključivo ili većinom same (21,3% naprema 12,3%). U skladu sa tim, žene koje žive u RS češće utroše 21 do 30 sati na obavljanje ovih poslova od žena iz F BiH (6,8% naprema 2%). A s druge strane, partneri žena iz FBiH troše značajno češće 10 do 20 sati na obavljanje ovih poslova (33,9% naprema 21,9%), a partneri žena iz RS manje od 10 sati (73,5% naprema 60,8%). Žene koje žive na području RS češće od onih iz F BiH ističu da isključivo ili većinom one obavljaju i mentalni rad vezan za obavljanje povremenih kućanskih poslova (15,3% naprema 5,8%), dok žene iz F BiH to češće rade podjednako sa partnerima (44,8% naprema 30,6%).

3.1.3. Briga za djecu

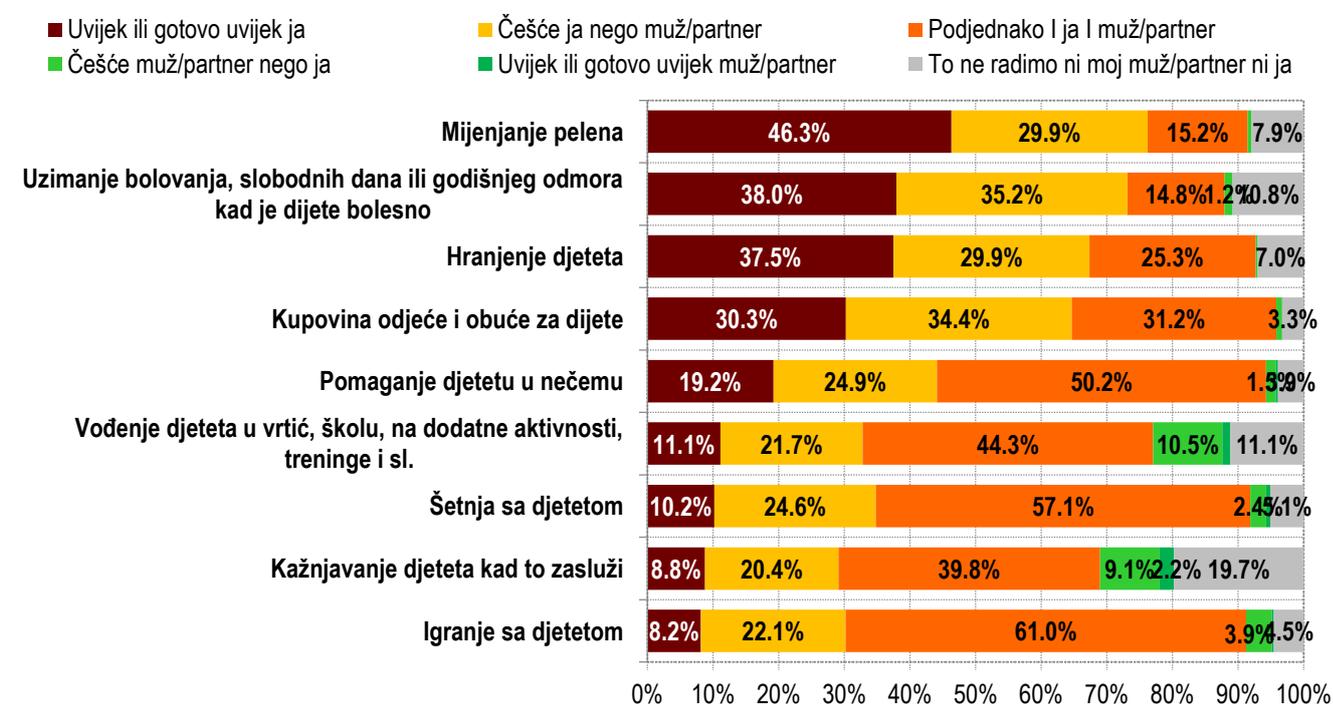
Odgovori na pitanja o brizi za djecu prikupljeni su od 341 ispitanice koje su ili zajednički odgajale zajedničko dijete sa svojim trenutnim partnerom (N=341) ili su zajednički brinuli o njegovom (N=6) ili njenom (N=6) djetetu iz prijašnje veze, pri čemu su prisutna preklapanja.

Četvrtina žena koje su učestvovala u istraživanju (25,6%), u vrijeme anketiranja su imale najmlađe dijete koje je već punoljetno, te su zamoljene da daju odgovore govoreći o svojoj djeci dok su bila mala.

3.1.3.1. Ko šta radi?

Kada se radi o obavezama vezanim za brigu o djeci, žene su više angažovane nego muškarci, pri čemu je raspodjela obaveza nešto ujednačenija nego kada su u pitanju redovni kućanski poslovi. Pa tako oko tri četvrtine žena isključivo ili najčešće djeci mijenja pelene (76,2%) i uzima bolovanje, slobodne dane ili godišnji odmor kada je dijete bolesno (73,1%). Slijedi hranjenje djeteta koje isključivo ili većinom obavlja nešto više od dvije trećine žena iz uzorka (67,4%), te kupovina odjeće i obuće za dijete koje isključivo ili većinom obavlja 64,7% žena. Ostale aktivnosti brige za djecu su ravnopravnije podijeljene, pa tako tri petine parova u podjednakoj mjeri se igra sa djetetom (61%) i šeta sa djetetom (57,1%). Polovina parova (50,2%) u podjednakoj mjeri pomaže djetetu u nečemu, a u nešto više od dvije petine (44,3%) veza i žene i njihovi partneri podjednako vode dijete u vrtić, školu, na dodatne aktivnosti, treninge i sl. Petina roditelja ne kažnjava dijete ukoliko to ono zasluži (19,7%), a dvije petine to čine u podjednakoj mjeri (39,8%). Ipak, treba istaći i da ove obaveze koje se u većoj mjeri podjednako obavljaju, žene opet češće (isključivo ili većinom) rade, nego njihovi partneri. (Pogledati Grafikon 11)

GRAFIKON 11. BRIGA ZA DJECU (N=341; odgovori NZ/BO su isključeni iz analize)

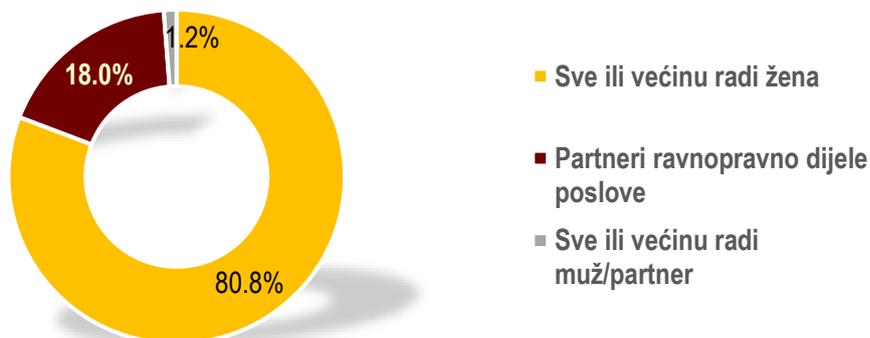


Ukoliko analiziramo obavljanje obaveza vezanih za brigu o djeci prema starosti ispitanica i to s obzirom na dvije kategorije žena – one do 40 godina (kojih je 50,1% koje su majke) i one koje imaju 40 i više godina starosti (kojih je 49,9% koje su majke), dobijemo jednu statistički značajnu razliku. Naime, značajno je veći procenat veza žena mlađe starosne kategorije u kojima djetetu u nečemu pomažu podjednako žena i njen partner, nego veza žena od 41 do 65 godina starosti.

3.1.3.2. Stepen i smjer neravnopravnosti u podjeli poslova

Kada se radi o stepenu i smjeru podjele poslova vezanih za brigu o djeci, ona je prilično neravnopravna. Naime, u većini veza (80,8%) žena je ta koja radi sve ili većinu poslova. U manje od petine veza (18%) partneri ravnopravno dijele poslove, a u 1,2% veza (N=4) partner je taj koji radi sve ili većinu poslova vezanih za brigu o djeci. (Pogledati Grafikon 12)

GRAFIKON 12. OBAVLJANJE POSLOVA VEZANIH ZA BRIGU O DJECI (N=328¹⁸)

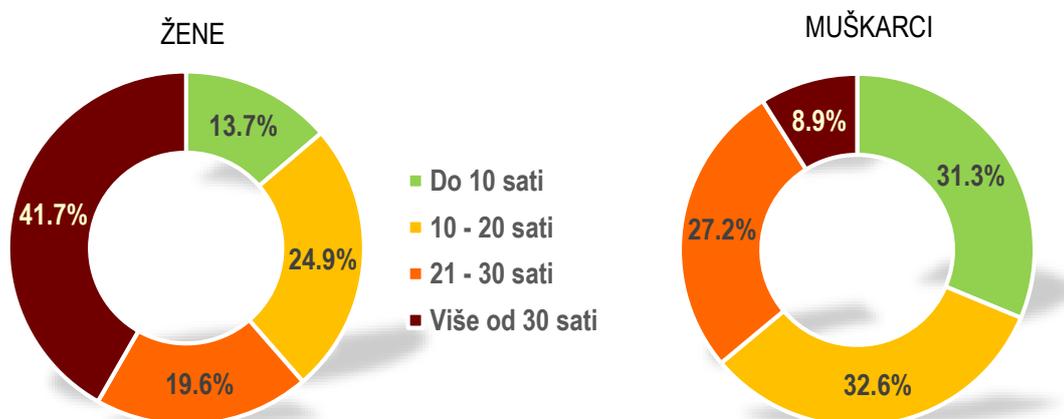


3.1.3.3. Koliko vremena ko radi?

Žene smo pitali, kao i u prethodnim vrstama obaveza, da procjene broj sati koje tokom jedne prosječne sedmice provedu obavljajući sve prethodno navedene poslove vezane za brigu o djeci, te da isto odrede i za svog partnera. Mali procenat žena nije znao dati takvu procjenu (5,9%), kao ni isto odrediti za svog partnera (8,2%).

Podaci pokazuju da žene na obavljanje poslova vezanih za brigu o djeci sedmično troše daleko više vremena od muškaraca. Pa tako tri petine žena (61,4%) na ove obaveze troši u prosjeku više od 20 sati, pri čemu čak dvije petine (41,7%) više od 30 sati sedmično. Četvrtina ispitanica (24,9%) obaveze vezane za brigu za dijete obavlja između 10 i 20 sati, a 13,7% manje od 10 sati sedmično. S druge strane, po trećina muškaraca poslove vezane za brigu o djeci obavlja manje od 10 sati (31,3%) i između 10 i 30 sati sedmično (32,6%). Dodatnih 27,2% ove poslove obavlja između 21 i 30 sati, a manje od desetine (8,9%) više od 30 sati sedmično. (Pogledati Grafikon 13)

GRAFIKON 13. BROJ SATI SEDMIČNO PROVEDENIH OBAVLJAJUĆI POSLOVE VEZANE ZA BRIGU O DJECI (N₁=321, N₂=313; odgovori NZ/BO su isključeni iz analize)



¹⁸Iz ove analize isključeno je 13 ispitanica koje su navele da ni partner ni ona ne rade ni jedan navedeni posao vezan za brigu o djeci.

3.1.3.4. Koje žene provode više vremena obavljajući poslove vezane za brigu o djeci?

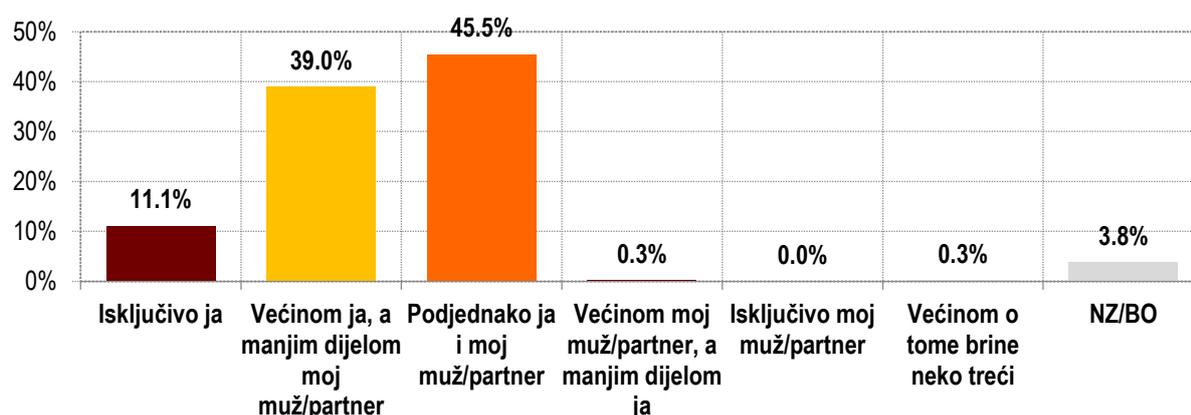
Kao i u prethodnim slučajevima, žene koje procjenjuju da troše više vremena na brigu o djeci, smatraju da i njihovi partneri troše više vremena na brigu o djecu, tj. one procjenjuju da oba partnera troše mnogo vremena na brigu o djeci. Istovremeno, nema razlika u utrošku vremena kod parova koji se zajednički brinu o jednom i više djece, što se može objasniti time da parovi ulažu jednako vrijeme u aktivnosti sa djecom, bez obzira koliko djece imaju. Isto tako, nema značajnih razlika ni kada se radi o stepenu i smjeru podjele poslova među partnerima – žene provode jednako vremena u aktivnostima sa djecom bez obzira da li većinu obaveza obavljaju one, njihovi partneri ili su obaveze podjednako raspoređene.

Dodatno, žene sa završenom osnovnom školom i manje značajno češće provode više od 30 sati obavljajući aktivnosti vezane za brigu o djeci (one su ujedno češće zaposlene u poljoprivredi, što može značiti da više vremena provode na svojim imanjima tj. da i za vrijeme posla obavljaju i aktivnosti vezane za brigu o djeci).

3.1.3.5. Ko brine o tome da poslovi budu obavljeni?

Mentalni rad u ovom slučaju obavlja isključivo ili najčešće polovina žena (50%), a kod 45,5% parova taj se posao obavlja ravnopravno. Samo jedan muškarac (0,3%) većinom brine o tome da poslovi vezani za brigu o djeci budu obavljeni, a isključivo niti jedan. Samo je jedan par gdje o tome brine neko treći (0,3%). (Pogledati Grafikon 14)

GRAFIKON 14. BRIGA O TOME DA POSLOVI VEZANI ZA BRIGU O DJECI BUDU OBAVLJENI (N=341)



3.1.3.6. Ko pomaže oko djece?

Nakon pitanja o raspodjeli poslova vezanih za brigu o djeci, ispitanice su bile upitane i da li još neko od članova porodice učestvuje u ovim obavezama. Dvije trećine žena (66%) je odgovorilo da im niko od članova porodice dodatno ne pomaže u brizi za dijete/djecu. Žene koje su odgovorile potvrdno, najčešće navode partnerove roditelje (jednog ili oba) (70,8%)¹⁹, te svoje roditelje (jednog ili oba)(54%). Manje od desetine žena(8,8%) navodi da u obavljanju poslova vezanih za brigu o djetetu/djeci učestvuje neki drugi član njene porodice, a 4,4% ističe da se radi o nekom drugom članu partnerove porodice.

Ukoliko analiziramo podatke prema različitim starosnim kategorijama žena, i to mlađe žene do 40 godina (čije najmlađe dijete u prosjeku ima 5 godina²⁰) i žene od 40 i više godina starosti (čije najmlađe dijete u prosjeku ima 19 godina²¹), dobijemo nalaz da mlađe žene statistički značajno češće dobivaju pomoć od drugih članova porodice nego što su to ranije dobivale starije žene (čija su djeca sada već odrasla) (43,3% naprema 22,4%). Nema statistički značajnih razlika kada se radi o tome koji članovi porodice pružaju tu pomoć.

¹⁹U gotovo dvije petine slučajeva (37,5%) radi se o tome da žena i njen partner žive u istom domaćinstvu sa njegovim roditeljima (jednim ili oba).

²⁰M=4,9, SD=4, min=0, max=16, N=172.

²¹M=18,9, SD=8, min=2, max=41, N=176.

Žene koje su navele da imaju pomoć od drugih članova svoje porodice upitane su i koliko je ta pomoć učestala. I većina (83%) je navele da je to svakodnevno ili često, 15,2% da je to povremeno ili rijetko, a samo 1,8% žena navodi da se pomoć oko brige za djecu dobiva samo u izvanrednim okolnostima.

Nema statistički značajnih razlika u prosječnom vremenu koje žene i njihovi partneri sedmičnom utroše obavljajući poslove vezane za brigu o djeci i učestalosti pomoći pružene od drugih članova porodice. Naime, bez obzira što dobivaju pomoć često ili svakodnevno, nema razlike u procjenjenom prosječnom broju sati koje parovi provode sedmično brinući se o djeci, što se podudara sa nalazom da žene provode jednaku količinu vremena u aktivnostima vezanim za djecu, bez obzira da li su ovi poslovi ravnopravno raspoređeni između partnera ili ih čak sve ili većinu rade partneri.

Iako nema razlika u smjeru i stepenu obavljanja poslova vezanih za brigu o djeci kod žena iz različitih entiteta, postoje značajne razlike u utrošku vremena na ove poslove. Naime, žene iz RS češće na poslove vezane za brigu o djeci troše manje od 10 sati (24,5% naprema 9,2%), a žene iz FBiH više od 30 sati (46,1% naprema 28,6%). I partneri žena iz FBiH troše više vremena na ove aktivnosti nego partneri iz RS – značajno ih više troši od 21 do 30 sati (32,4% naprema 14,3%), dok, s druge strane, partneri žena iz RS troše značajno češće manje od 10 sati na obavljanje poslova vezanih za brigu o djeci (49,5% naprema 24,1%). Nema entitetskih razlika u obavljanju mentalnog rada, niti u učestalosti pomaganja u aktivnostima vezanim za brigu o djeci, te osobama iz porodice koje to rade.

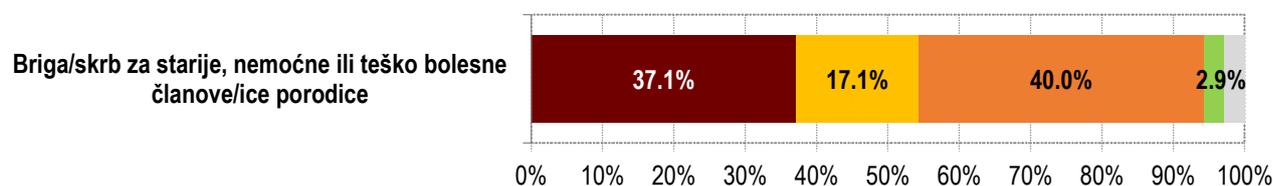
3.1.4. Briga za starije i nemoćne, teško bolesne članove porodice

Samo je 7% (N=35) žena uključenih u uzorak navele da u njihovoj porodici postoji starija, nemoćna ili teško bolesna osoba o kojoj se treba brinuti. Te su žene pitane dodatna pitanja koja se odnose na brigu za te osobe, a podaci su predstavljeni ispod. Međutim, zbog malog broja ispitanica koje su odgovarale na ova pitanja, dobivene rezultate treba uzeti sa rezervom.

Više od polovine žena (54,1%) navodi da je briga za ove članove njihovih porodica isključivo ili većinski njihov, tj. ženski posao. Ipak dvije petine žena (40%) je navele da se o starijim, nemoćnim ili teško bolesnim osobama brinu u podjednakoj mjeri one i njihovi partneri. (Pogledati Grafikon 15)

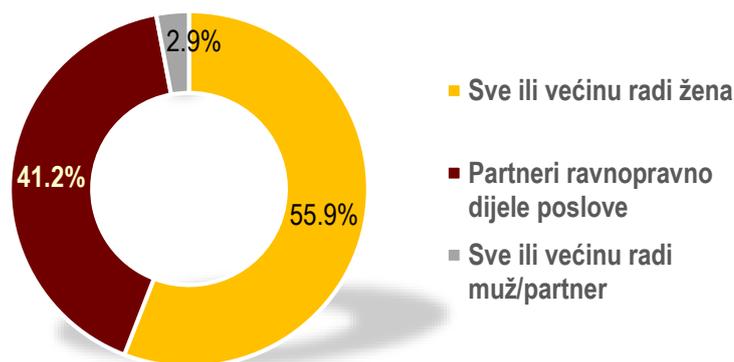
GRAFIKON 15. BRIGA ZA STARIJE, NEMOĆNE ILI TEŠKO BOLESNE OSOBE(N=35)

- Uvijek ili gotovo uvijek ja
- Češće ja nego muž/partner
- Podjednako i ja i muž/partner
- Češće muž/partner nego ja
- Uvijek ili gotovo uvijek muž/partner
- To ne radimo ni moj muž/partner ni ja



Ukoliko odgovore rasporedimo u tri kategorije, dobijemo rezultat da je u više od polovine veza (55,9%) žena ta koja obavlja sve ili većinu poslova vezanih za brigu za starije, nemoćne ili teško bolesne osobe. U dvije petine veza (41,2%) te su obaveze podjednako raspoređene između partnera, dok u 2,9% veza muškarac obavlja sve ili većinu poslova vezanih za brigu o starijim, nemoćnim ili teško bolesnim osobama. (Pogledati Grafikon 16)

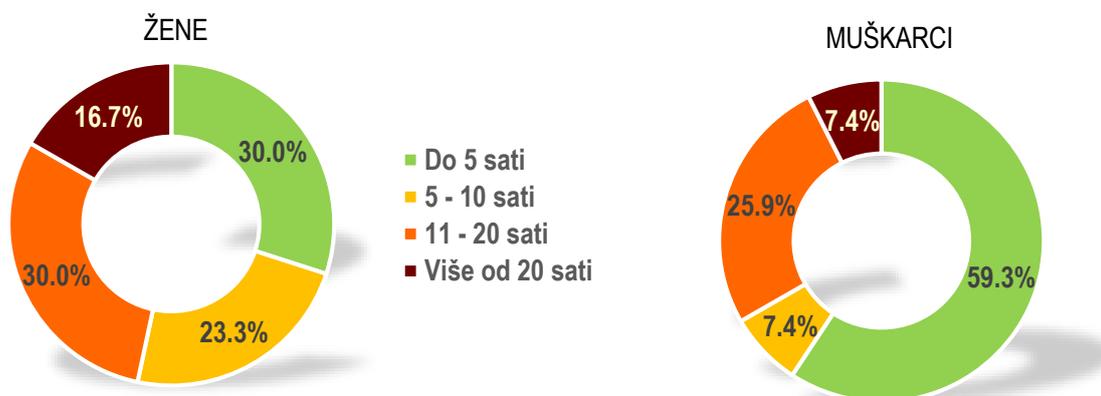
GRAFIKON 16. OBAVLJANJE POSLOVA VEZANIH ZA BRIGU ZA STARIJE, NEMOĆNE ILI TEŠKO BOLESNE OSOBE (N=34²²)



Žene smo pitali da procjene broj sati koje tokom jedne prosječne sedmice provedu obavljajući poslove vezane za brigu za starije, nemoćne ili teško bolesne osobe, te da isto odrede i za svog partnera. Oko desetine žena nije znao dati takvu procjenu (14,3%), a petina nije znala isto odrediti za svog partnera (22,9%).

Gotovo polovina žena ove poslove obavlja više od 10 sati (46,7%), skoro četvrtina (23,3%) od pet do deset sati sedmično, a 30% manje od pet sati sedmično. Istovremeno, dvije trećine muškaraca (66,7%) na ove poslove troši manje od deset sati sedmično, četvrtina (25,9%) između 11 i 20 sati sedmično, a manje od desetine (7,4%) više od 20 sati sedmično provede brinući se za starije, nemoćne i teško bolesne članove svoje porodice. (Pogledati Grafikon 17)

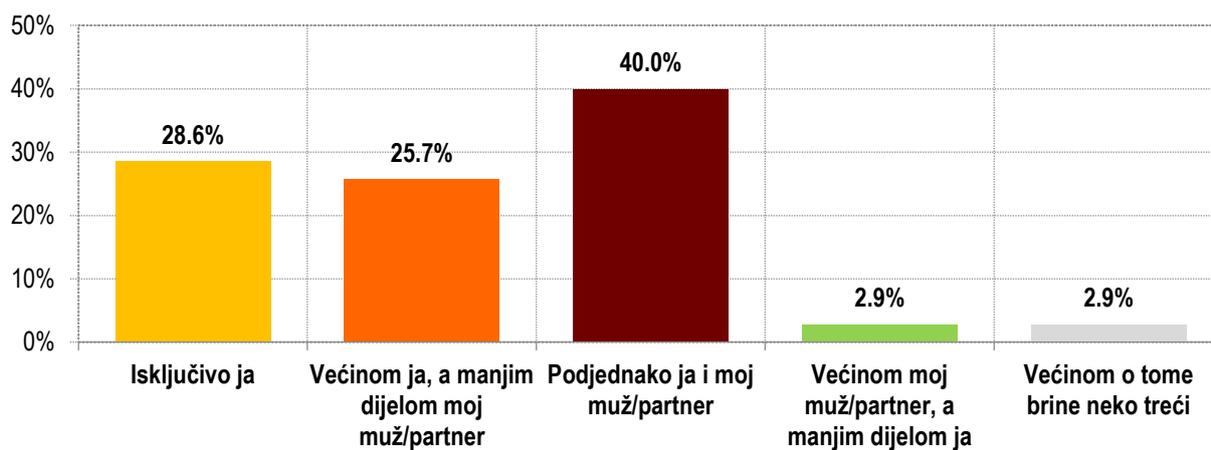
GRAFIKON 17. BROJ SATI SEDMIČNO PROVEDENIH OBAVLJAJUĆI POSLOVE VEZANE ZA BRIGU O STARIJIM, NEMOĆNIM ILI TEŠKO BOLESNIM OSOBAMA (N₁=30, N₂=27; odgovori NZ/BO su isključeni iz analize)



Više od polovine žena (54,3%) ističe da one isključivo ili većinom brinu o tome da poslovi vezani za brigu o starijim, nemoćnim ili teško bolesne osobama budu obavljani. U dvije petine veza (40%) partneri to rade u podjednako mjeri, a vrlo malo žena (5,7%) navodi da ovaj mentalni posao rade isključivo ili većinom njihovi partneri. (Pogledati Grafikon 18)

²²Iz ove analize isključena je jedna ispitanica koja je navela da ni partner ni ona ne obavljaju poslove vezane za brigu o starijim, nemoćnim ili teško bolesnim osobama.

GRAFIKON 18. BRIGA O TOME DA POSLOVI VEZANI ZA BRIGU O STARIJIM, NEMOĆNIM ILI TEŠKO BOLESNIM OSOBAMA BUDU OBAVLJENI (N=35)



Nema entitetskih razlika u rezultatima ni u jednom aspektu obavljanja poslova vezanih za brigu za starije, nemoćne ili teško bolesne osobe, vjerovatno zbog malog broja parova koji imaju te osobe u svom domaćinstvu (N=35).

3.1.5. Porodični poslovi sažeto

TABELA 4. SAŽETI PRIKAZ NALAZA O PORODIČNIM POSLOVIMA

	Rutinski kućanski poslovi	Povremeni kućanski poslovi																
Popis poslova	<ul style="list-style-type: none"> • Peglanje • Mijenjanje posteljine • Čišćenje kupatila/WC-a • Poslovi vezani za pranje rublja (stavljanje veša u mašinu ili ručno pranje, razastiranje/ vješanje, slaganje, spremanje) • Pranje i brisanje podova i sl. • Brisanje prašine • Kuhanje i priprema hrane • Pranje posuđa (stavljanje u mašinu ili ručno pranje) • Pospremanje (stavljanje stvari na njihovo mjesto) • Svakodnevno namještanje (pospremanje) kreveta • Usisavanje • Postavljanje i pospremanje stola nakon obroka • Kupovina namirnica i kućnih potrepština • Briga za kućne biljke i cvijeće • Briga za kućne ljubimce 	<ul style="list-style-type: none"> • Plaćanje računa (režije i sl.) • Obavljanje sitnih poslova izvan kuće (odlazak kod krojača, u hemijsku čistionicu i sl.) • Održavanje okućnice/bašte/vrta • Održavanje stana (krećenje, bojenje drvenarije i sl.) • Održavanje automobila (servisiranje, popravci, pranje, točenje goriva i sl.) • Manji kućanski poslovi (promjena osigurača za struju, promjena plinske boce, lakši popravci kućanskih aparata i sl.) 																
Ko radi više?	<table border="1"> <caption>Ko radi više? (Rutinski kućanski poslovi)</caption> <thead> <tr> <th>Kategorija</th> <th>Postotak</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Sve ili većinu radi žena</td> <td>93.80%</td> </tr> <tr> <td>Partneri ravnopravno dijele poslove</td> <td>5.6%</td> </tr> <tr> <td>Sve ili većinu radi muž/partner</td> <td>0.60%</td> </tr> </tbody> </table>	Kategorija	Postotak	Sve ili većinu radi žena	93.80%	Partneri ravnopravno dijele poslove	5.6%	Sve ili većinu radi muž/partner	0.60%	<table border="1"> <caption>Ko radi više? (Povremeni kućanski poslovi)</caption> <thead> <tr> <th>Kategorija</th> <th>Postotak</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Sve ili većinu radi žena</td> <td>68.3%</td> </tr> <tr> <td>Partneri ravnopravno dijele poslove</td> <td>16.9%</td> </tr> <tr> <td>Sve ili većinu radi muž/partner</td> <td>14.9%</td> </tr> </tbody> </table>	Kategorija	Postotak	Sve ili većinu radi žena	68.3%	Partneri ravnopravno dijele poslove	16.9%	Sve ili većinu radi muž/partner	14.9%
Kategorija	Postotak																	
Sve ili većinu radi žena	93.80%																	
Partneri ravnopravno dijele poslove	5.6%																	
Sve ili većinu radi muž/partner	0.60%																	
Kategorija	Postotak																	
Sve ili većinu radi žena	68.3%																	
Partneri ravnopravno dijele poslove	16.9%																	
Sve ili većinu radi muž/partner	14.9%																	

TABELA 5. SAŽETI PRIKAZ NALAZA O PORODIČNIM POSLOVIMA - nastavak

	Briga za djecu	Briga za starije i nemoćne članove porodice																
Popis poslova	<ul style="list-style-type: none"> • Kupovina odjeće i obuće za dijete • Uzimanje bolovanja, slobodnih dana ili godišnjeg odmora kad je dijete bolesno • Mijenjanje pelena • Hranjenje djeteta • Pomaganje djetetu u nečemu • Šetnja sa djetetom • Vođenje djeteta u vrtić, školu, na dodatne aktivnosti, treninge i sl. • Kažnjavanje djeteta kad to zasluži • Igranje sa djetetom 	Nisu specificirani pojedinačni poslovi, već se u anketnom upitniku pita općenito za aktivnosti vezane za brigu za starije i nemoćne/bolesne članove porodice.																
Ko radi više?	<table border="1"> <caption>Podaci za donut grafikon: Ko radi više? (Briga za djecu)</caption> <thead> <tr> <th>Kategorija</th> <th>Postotak</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Sve ili većinu radi žena</td> <td>81.1%</td> </tr> <tr> <td>Partneri ravnopravno dijele poslove</td> <td>17.7%</td> </tr> <tr> <td>Sve ili većinu radi muž/partner</td> <td>1.2%</td> </tr> </tbody> </table>	Kategorija	Postotak	Sve ili većinu radi žena	81.1%	Partneri ravnopravno dijele poslove	17.7%	Sve ili većinu radi muž/partner	1.2%	<table border="1"> <caption>Podaci za donut grafikon: Ko radi više? (Briga za starije i nemoćne članove porodice)</caption> <thead> <tr> <th>Kategorija</th> <th>Postotak</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Sve ili većinu radi žena</td> <td>55.9%</td> </tr> <tr> <td>Partneri ravnopravno dijele poslove</td> <td>41.2%</td> </tr> <tr> <td>Sve ili većinu radi muž/partner</td> <td>2.9%</td> </tr> </tbody> </table>	Kategorija	Postotak	Sve ili većinu radi žena	55.9%	Partneri ravnopravno dijele poslove	41.2%	Sve ili većinu radi muž/partner	2.9%
Kategorija	Postotak																	
Sve ili većinu radi žena	81.1%																	
Partneri ravnopravno dijele poslove	17.7%																	
Sve ili većinu radi muž/partner	1.2%																	
Kategorija	Postotak																	
Sve ili većinu radi žena	55.9%																	
Partneri ravnopravno dijele poslove	41.2%																	
Sve ili većinu radi muž/partner	2.9%																	

TABELA 6. SAŽETI PRIKAZ NALAZA O PORODIČNIM POSLOVIMA - nastavak

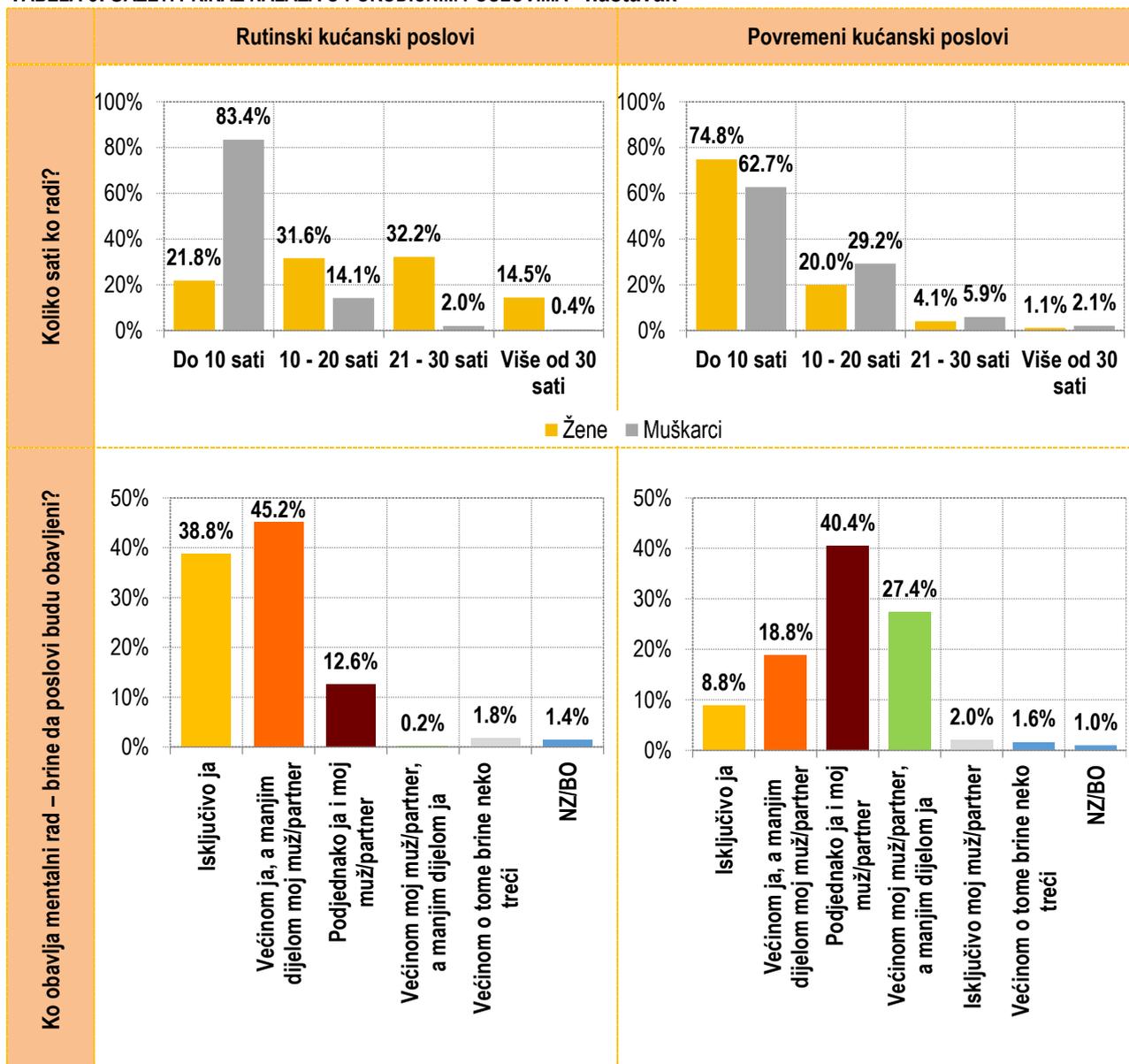
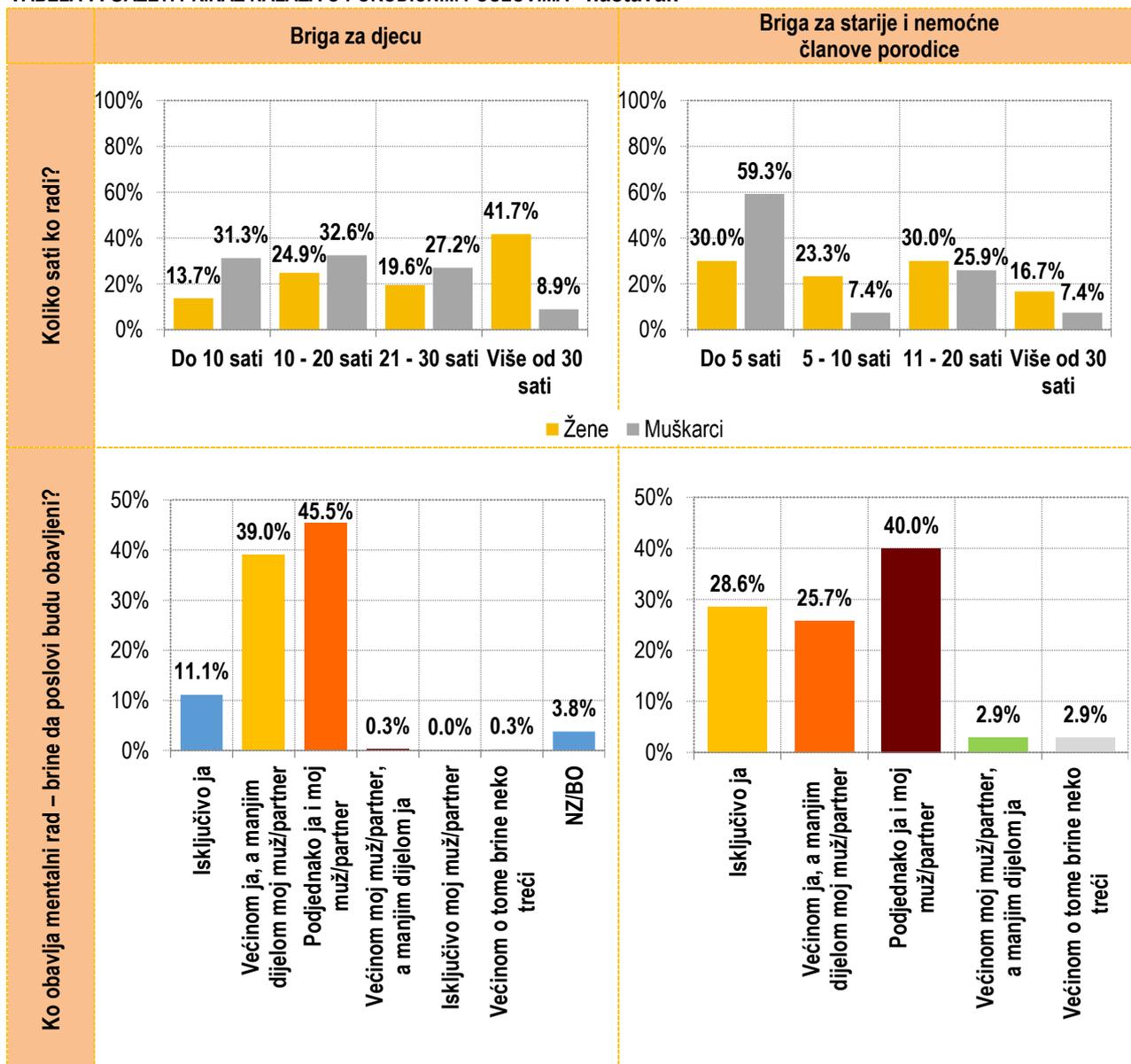


TABELA 7. SAŽETI PRIKAZ NALAZA O PORODIČNIM POSLOVIMA - nastavak



3.1.6. Posljedice kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza na ženin privatni život

Jedan od ciljeva ovog istraživanja je dobiti uvid u to na koji način rodna podjela kućanskih i porodičnih obaveza i poslova utiče na profesionalni život žena, ali je, također, važno bilo utvrditi i kako ona utiče na privatni život žena. U tu svrhu ženama su postavljena dva pitanja koja se tiču uticaja ovih obaveza na njihov privatni život – da li su ikada unajmile plaćenu pomoć u kući (kućna pomoćnica, spremačica i sl.) i da li su zbog ovih obaveza morale znatno smanjiti vrijeme spavanja na duži vremenski period.

Podaci pokazuju da je samo 9% žena barem nekad unajmilo plaćenu pomoć u kući zbog kućanskih i ostalih porodičnih obaveza. Kako što je i očekivano žene iz domaćinstava sa boljim imovinskim stanjem su značajno češće unajmljivale ovakvu vrstu pomoći.

Svaka druga žena (52,8%) je barem jednom u životu zbog kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza morala znatno smanjiti vrijeme spavanja na duže vremensko razdoblje. Na gubitak sna značajno ne utiče broj djece, ni stepen i smjer podjele poslova u okviru domaćinstva, ali, iznenađujuće, žene iz porodica sa boljim imovinskim statusom su značajno češće morale smanjiti vrijeme spavanja na duži vremenski period. Moguće je zato što generalno imaju više poslovnih obaveza, zbog čega im je teže uskladiti poslovne i privatne obaveze, te ih onda moraju obavljati i u vrijeme predviđeno za spavanje.

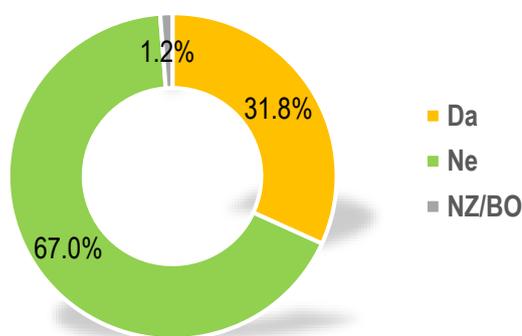
Nema statistički značajnih entitetskih razlika vezanih za posljedice kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza na ženin privatni život, tj. u procentu žena koje su barem jednom unajmile plaćenu pomoć u kući zbog kućanskih i ostalih porodičnih obaveza, te procentu žena koje su barem jednom u životu zbog navedenih poslova i obaveza morale znatno smanjiti vrijeme spavanja na duže vremensko razdoblje.

3.2. PROFESIONALNI (POSLOVNI) ŽIVOT ŽENA

U ovom dijelu izvještaja prikazani su rezultati vezani za pitanja o profesionalnom, odnosno poslovnom životu žena, fleksibilnosti njihovog posla, zahtjevima na poslu, količini sukoba između poslovnih i porodičnih obaveza koje žene doživljavaju, te odlukama o tome čemu žene u takvim situacijama češće daju prednost – poslu ili porodici.

Prvenstveno, žene su upitane da li su im ikad (barem jednom u životu) prilikom zapošljavanja postavljana pitanja o planovima zasnivanja porodice, o broju i starosti djece i sl., odnosno pitanja vezana za osnove po kojima je zabranjena diskriminacija prema Zakonu o radu BiH.²³ Ovakva pitanja bila su postavljana gotovo trećini žena obuhvaćenih istraživanjem (31,8%), što je zabrinjavajuće visok procenat, jer može značiti da je u slučaju trećine žena iz uzorka postojala određena namjera potencijalnog poslodavca da ih diskriminiše po navedenim osnovima. (Pogledati Grafikon 19)

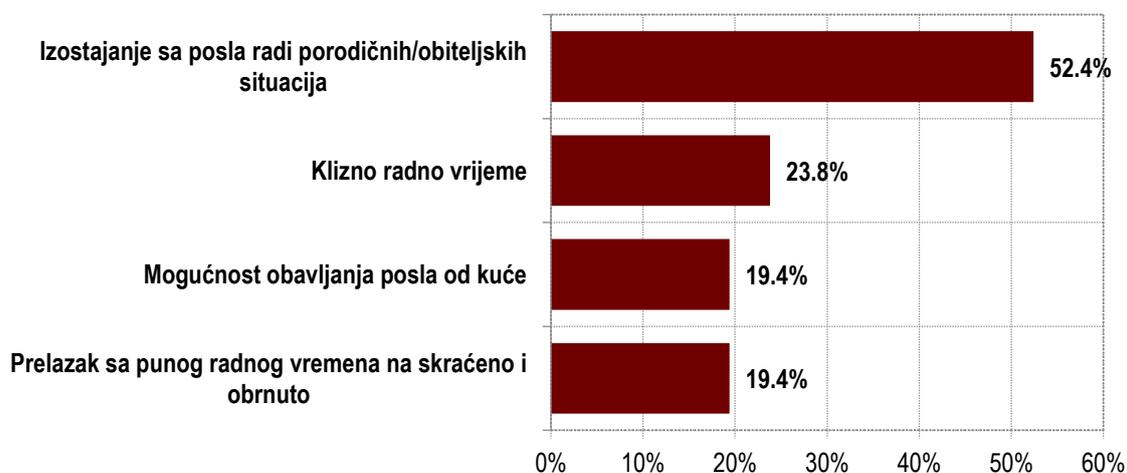
GRAFIKON 19. POSTAVLJANJE PITANJA O PLANOVIMA ZASNIVANJA PORODICE, O BROJU I STAROSTI DJECE I SL. PRILIKOM ZAPOŠLJAVANJA (N=500)



3.2.1. Fleksibilnost posla

Kada su upitane o fleksibilnosti svoga radnog mjesta, više od polovine žena (52,4%) je istaklo da može izostati sa posla radi porodičnih situacija, a gotovo četvrtina (23,8%) ima i klizno radno vrijeme. Podjednak procenat žena iz uzorka, po petina (19,4%) navodi da ima mogućnost obavljanja posla od kuće i mogućnost prelaska sa punog radnog vremena na skraćeno i obrnuto. (Pogledati Grafikon 20)

GRAFIKON 20. MOGUĆNOST KORIŠTENJA MJERA FLEKSIBILNOSTI NA POSLU(N=500)



²³Na ovo pitanje odgovarale su sve žene obuhvaćene istraživanjem, bez obzira na trenutno radno mjesto, s obzirom na to da se pitanje odnosilo na iskustvo bilo kada u životu, tj. pitanje je glasilo: *Jesu li Vam ikad (barem jednom u životu) prilikom zapošljavanja postavljana pitanja o planovima zasnivanja porodice, o broju i starosti djece i sl.?*

A ukoliko iz analize isključimo žene čija radna mjesta po prirodi mogu biti „fleksibilnija“, tj. one koje se bave poljoprivrednom i/ili rade na svom imanju, te samozaposlene žene, ne dobijemo značajno drugačije rezultata. Naime, i dalje više od polovine žena može izostajati sa posla radi porodičnih situacija (53,3%), a podjednak procenat, po petina, žena ima mogućnost korištenja kliznog radnog vremena (22,1%), mogućnost obavljanja posla od kuće (19,2%), te mogućnost prelaska sa punog radnog vremena na skraćeno i obrnuto (17,1%).

Istovremeno, veću fleksibilnost na poslu (mogućnost korištenja barem jedne od navedenih olakšica) značajno češće imaju visokoobrazovane žene (sa završenom višom školom, fakultetom ili specijalizacijom, magisterijem, doktoratom i više), te žene koje su zaposlene na neodređeno vrijeme i samozaposlene žene.

3.2.2. Zahtjevi na poslu

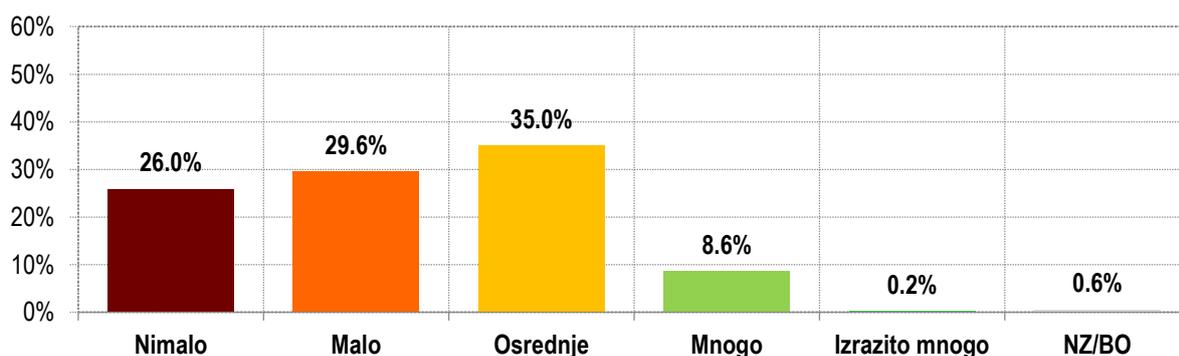
Kada se radi o zahtjevima na poslu, žene su pitane za one zahtjeve koji u najvećoj mjeri mogu uticati na njihove porodične obaveze – rad u smjenama, rad vikendom, rad navečer ili noćni rad, poslovna putovanja i odnošenje posla kući. Dobiveni podaci pokazuju da čak tri petine žena (59,2%) stalno radi vikendom, gotovo polovina (47,8%) ih radi u smjenama, petina (20,6%) radi navečer ili noću, a 16,6% ide na poslovna putovanja.

Postoje određene statistički značajne razlike kod žena koje imaju različite zahtjeve na poslu i vremena koje provode rutinske kućanske poslove. Naime, žene koje, u okviru svog radnog mjesta, idu na poslovna putovanja provode nešto manje vremena radeći rutinske kućanske poslove, a žene koje rade u smjenama češće od ostalih ove poslove obavljaju 10-20 sati sedmično. Kada se radi o povremenim kućanskim poslovima, brizi o djeci i/ili nemoćnim, starijim i bolesnim osobama iz porodice, nema statistički značajnih razlika s obzirom na različite zahtjeve koje žene imaju na svom radnom mjestu.

3.2.3. Sukob porodičnih i poslovnih obaveza

Upitane u kojoj mjeri se njihove porodične obaveze sukobljavaju sa njihovim obavezama na poslu, gotovo dvije trećine žena (64,6%) su odgovorile da je to malo i osrednje, a četvrtina (26%) ističe da takvih sukoba nema. Manje od desetine žena (8,8%) ističe da se obaveze na poslu se mnogo i izrazito mnogo sukobljavaju sa njihovim porodičnim obavezama. (Pogledati Grafikon 21)

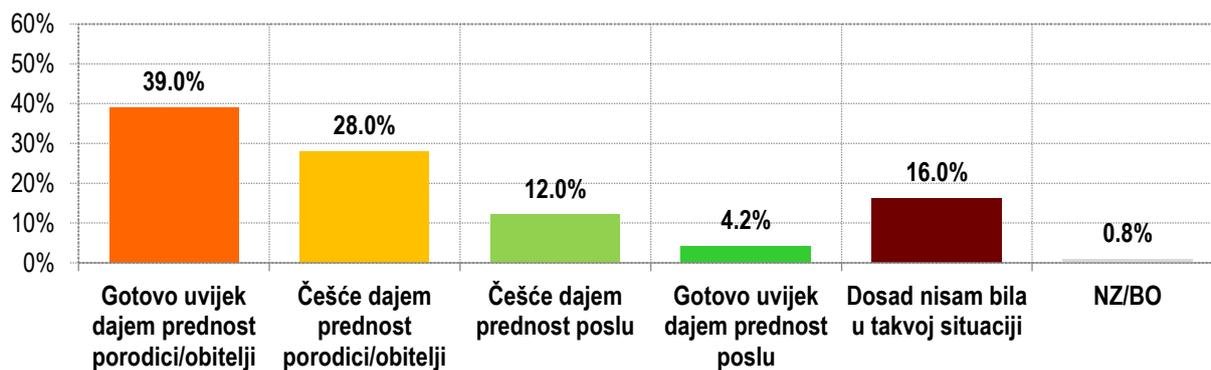
GRAFIKON 21. U KOJOJ SE MJERI VAŠE PORODIČNE OBAVEZE SUKOBLJAVAJU S VAŠIM OBAVEZAMA NA POSLU (N=500)



3.2.4. Čemu žene daju prednost: porodici ili poslu?

Tek nešto više od desetine žena (16%) nije nikad bilo u situaciji u kojoj mora birati između obavljanja zahtjeva na poslu i porodičnih obaveza. A među ostalim ženama, više od dvije trećine njih (67%) gotovo uvijek i češće daju prednost porodici. Petina je žena (20,2%) koje gotovo uvijek i češće daju prednost poslu. (Pogledati Grafikon 22)

GRAFIKON 22. ČEMU ŽENE DAJU PREDNOST KAD MORAJU BIRATI IZMEĐU ZAHTJEVA NA POSLU I PORODIČNIH OBAVEZA (N=500)



Žene koje imaju djecu i žene koje obavljaju sve ili većinu obaveza vezanih za brigu od djece značajno češće gotovo uvijek daju prednost porodici od ostalih žena.

Dodatno, visokoobrazovane žene su češće od ostalih su bile u situaciji da moraju birati između zahtjeva na poslu i porodičnih obaveza.

Kada se radi o razlikama u rezultatima između žena koje žive u FBiH i RS vezanim za profesionalni (poslovni) život žene, podaci pokazuju da žene iz FBiH imaju veću (sveukupnu) fleksibilnost na radnom mjestu nego žene iz RS i to pogotovo kada se radi o mogućnosti izostajanja sa posla zbog porodičnih situacija (61% naprema 41,8%). Međutim, one istovremeno imaju i zahtjevnija radna mjesta. I u skladu sa tim, žene sa područja FBiH značajno češće od žena iz RS gotovo uvijek daju prednost poslu u situaciji da moraju birati između zahtjeva na poslu i porodičnih obaveza (5,8% naprema 1,8%).

3.3. POSLJEDICE PORODIČNIH OBAVEZA NA PROFESIONALNI ŽIVOT ŽENA

3.3.1. Briga za djecu i njihov odgoj – posljedice po ženinu karijeru

Žene koje su zajednički sa partnerom odgajale barem jedno dijete (N=341) upitane su da li je briga za djecu i njihov odgoj uticala na njihovo zaposlenje na neki od navedenih načina. Radilo se o prekidu radnog odnosa, promjeni posla, radu na skraćeno radno vrijeme, odustajanju od željene karijere, primoranosti na pronalaženje dodatnih izvora prihoda zbog povećanja novčanih potreba porodice, te radu pod znatno većim stresom.

Podaci pokazuju da se trećina žena (32,6%) suočila sa radom pod znatno većim stresom zbog brige za djecu i njihovog odgoja. Petina je morala naći dodatni izvor prihoda zbog povećanja novčanih potreba porodice (npr. dopunski posao, duže radno vrijeme i sl.). Podjednak procenat žena morao je, zbog brige o djeci i njihovog odgoja, odustati od karijere (17,9%), raditi skraćeno radno vrijeme (17%) i prekinuti radni odnos (17%). Nešto manji procenat (15,8%) žena morao je promijeniti svoje radno mjesto. (Pogledati Grafikon 23)

GRAFIKON 23. UDIO ŽENA KOJE SU ZBOG BRIGE ZA DJECU I NJIHOV ODGOJ MORALE... (N=341)



Žene obuhvaćene istraživanjem u prosjeku osjećaju 2,5²⁴ navedenih negativnih posljedica. Gotovo dvije petine žena (39,2%) su doživjele jednu takvu posljedicu, podjednak procenat (38,4%) je doživio dvije ili tri, a četvrtina (24,2%) žena je doživjela četiri ili više negativnih posljedica brige za djecu na svoj profesionalni život.

Za većinu ovih negativnih posljedica brige za djecu i njihov odgoj po ženinu karijeru postoje jasni prediktori, a to su: stepen obrazovanja, vrsta ugovora prema kojem rade (tip zaposlenja), tip vlasništva kompanije/organizacije u kojoj rade i broj djece. Naime, visokoobrazovane žene, žene zaposlene na određeno, povremeno i samozaposlene žene, te žene koje rade u privatnom sektoru, kao i žene koje imaju više od jednog djeteta imaju značajno veću šansu da će doživjeti neku od navedenih negativnih posljedica. Stepent i smjer podjele poslova između partnera nije se pokazao kao statistički značajan faktor u ovom slučaju. (Pogledati Tabelu 8)

²⁴M=2,5, SD=2, min=1, max=6, N=164

TABELA 8. POSLJEDICE BRIGE ZA DJECU I NJIHOV ODGOJ NA PROFESIONALNI ŽIVOT ZAPOSLENIH ŽENA – SAŽETAK NALAZA

Zavisna varijabla	Procenat žena koje su zbog brige za djecu i njihov odgoj doživjele pojedinu posljedicu	Statistički značajni prediktori	Objašnjenje
1. Prekid radnog odnosa	17.0%	<ul style="list-style-type: none"> • Tip zaposlenja • Tip kompanije • Broj djece 	Poredeći sa ženama koje su zaposlene na neodređeno vrijeme, žene koje su zaposlene na određeno vrijeme imaju 3,6 puta veću šansu da će prekinuti radni odnos zbog brige od djece, žene koje su zaposlene uz ugovor o honorarnom radu ili ugovoru o djelu imaju 4,2 puta veću šansu za ovu negativnu posljedicu, a žene koje su samozaposlene 4,4 puta veću šansu (pri čemu ovo može značiti da su one prije prekinule svoje radni odnos, te kao posljedično postale samozaposlene). Dalje, žene koje su zaposlene u privatnom sektoru imaju 6 puta veću šansu za prekid radnog odnosa od žena koje su zaposlene u državnom sektoru. A žene koje imaju više od jednog djeteta imaju 1,8 puta veću šansu da se suoče sa ovom negativnom posljedicom nego žene koje imaju jedno dijete.
2. Promjena posla	15.8%	<ul style="list-style-type: none"> • Tip kompanije 	Žene koje su zaposlene u privatnom sektoru imaju 4,2 puta veću šansu za promjenu posla zbog brige o djeci i njihovom odgoju od žena koje su zaposlene u državnom sektoru.
3. Rad na skraćeno radno vrijeme	17.0%	<ul style="list-style-type: none"> • Stepenn obrazovanja 	Žene koje su visoko obrazovane imaju 1,5 puta veću šansu da rade skraćeno radno vrijeme od žena sa završenom srednjom školom, a čak 7,6 puta od žena sa završenom osnovnom školom ili manje. Pri čemu je to vjerovatno vezano za njihovo radno mjesto koje im dozvoljava takav način rada zbog brige o djeci i njihovom odgoju.
4. Odustajanje od željene karijere	17.9%	<ul style="list-style-type: none"> • Tip kompanije 	Žene koje su zaposlene u privatnom sektoru imaju 4,9 puta veću šansu za odustajanje od željene karijere zbog brige o djeci i njihovom odgoju od žena koje su zaposlene u državnom sektoru.
5. Primoranost na pronalaženje dodatnih izvora prihoda zbog povećanja novčanih potreba porodice	19.9%	<ul style="list-style-type: none"> • Tip zaposlenja • Tip kompanije • Broj djece 	Poredeći sa ženama koje su zaposlene na neodređeno vrijeme, žene koje su zaposlene na određeno vrijeme imaju 2,3 puta veću šansu da će morati pronaći dodatni izvor prihoda zbog povećanja novčanih potreba porodice, a žene koje su samozaposlene 3,6 puta veću šansu (što je u vezi sa prethodnim nalazom da su ove žene češće prekidale svoj radni odnos, te zbog toga vjerovatno bile primorane naći dodatne izvore prihoda, te su sada samozaposlene). Dalje, žene koje su zaposlene u privatnom sektoru imaju čak 11 puta veću šansu za ovu negativnu posljedicu od žena koje su zaposlene u državnom sektoru. A žene koje imaju više od jednog djeteta imaju 2,2 puta veću šansu da se suoče sa ovom negativnom posljedicom nego žene koje imaju jedno dijete.
6. Rad pod znatno većim stresom	32.6%	<ul style="list-style-type: none"> • Broj djece 	Žene koje imaju više od jednog djeteta imaju 1,7 puta veću šansu da će raditi pod znatno većim stresom nego žene koje imaju jedno dijete.

Treba napomenuti da količina vremena koje žena provodi obavljajući poslove vezane za brigu o djeci ne utiče značajno na broj negativnih posljedica po njenu karijeru.

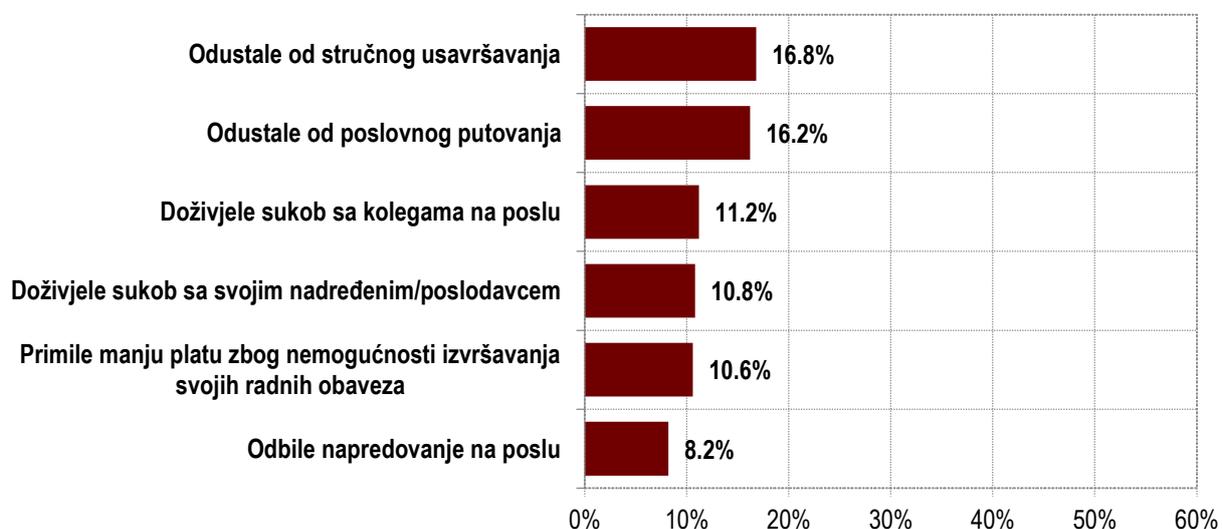
3.3.2. Kućanski poslovi i ostale porodične obaveze – posljedice na profesionalni život žena

Žene su, osim na pitanja o posljedicama brige za djecu, odgovarale i na pitanja vezana za posljedice obavljanja kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza na profesionalni život zaposlenih žena. Žene su upitane da li su zbog obavljanja kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza ikad tokom života: morale odustati od stručnog usavršavanja ili poslovnog putovanja, doživjele sukob sa svojim nadređenim/poslodavcem ili sa kolegama na poslu, odbile napredovanje na poslu ili primile manju platu zbog nemogućnosti izvršavanja svojih radnih obaveza.

Dobiveni podaci pokazuju da obavljanje kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza nije u vrlo velikoj mjeri negativno uticalo na profesionalni život zaposlenih žena. Naime, manje od petine žena je radi ovakvih obaveza moralo odustati od stručnog usavršavanja (16,8%) ili od poslovnog putovanja (16,2%). Oko desetine žena je barem jednom doživjelo sukob sa kolegama na poslu (11,2%) ili sa svojim nadređenim (10,8%), te primilo manju platu

zbog nemogućnosti izvršavanja svojih radnih obaveza (10,6%). Manje od desetine žena (8,2%) je zbog obavljanja kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza moralo odbiti napredovanje na poslu. (Pogledati Grafikon 24)

GRAFIKON 24. UDIO ŽENA KOJE SU ZBOG KUĆANSKIH POSLOVA I OSTALIH PORODIČNIH OBAVEZA BAREM JEDNOM U ŽIVOTU... (N=500)



Žene koje su doživjele neku od navedenih posljedica vezanih za obavljanje kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza na profesionalni život, u prosjeku su doživjele njih 2,6²⁵. Najveći procenat je doživio jednu takvu posljedice – 45,1%, četvrtina (25,4%) je doživjela dvije ili tri, a 29,6% četiri i više negativnih posljedica.

Kao i u slučaju uticaja obaveza vezanih za brigu o djeci i njihovom odgoju, i kada se radi o negativnom uticaju obavljanja kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza na ženin profesionalni život, postoje određeni faktori koji značajno utiču na to da će žena imati neku od navedenih poteškoća u svojem profesionalnom životu. Pa tako, žene starije od 40 godina, žene nižeg obrazovnog stepena, one koje su zaposlene u poljoprivredi, one koje su zaposlene u privatnom sektoru, one koje su zaposlene na mjestu glavne direktorice, članice uprave i sl., te one koje imaju više od jednog djeteta imaju značajno veću šansu da im se dogode neke od navedenih negativnih posljedica. Dodatno, od poslovnog putovanja češće su odustajale žene koje rutinske kućanske poslove ravnopravno dijele sa svojim partnerima, vjerovatno zbog profila žena koje imaju priliku za poslovna putovanja, a koje su ujedno češće u vezama u kojim se kućanske obaveze podjednako dijele (žene na menadžerskim pozicijama i sa višim stepenom obrazovanja). Ostale razlike vezane za učešće partnera u obavljanju rutinskih kućanskih poslova i poslova vezanih za brigu o djeci nisu značajne, vjerovatno zbog malog broja veza u kojima se te obaveze obavljaju podjednako. (Pogledati Tabelu 9)

²⁵M=2,6, SD=2, min=1, max=6, N=142

TABELA 9. POSLJEDICE OBAVLJANJA KUĆANSKIH POSLOVA I OSTALIH PORODIČNIH OBAVEZA NA PROFESIONALNI ŽIVOT ZAPOSLENIH ŽENA – SAŽETAK NALAZA

Zavisna varijabla	Procenat žena koje su zbog obavljanja kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza doživjele pojedinu posljedicu	Statistički značajni prediktori	Objašnjenje
1. Odustale od stručnog usavršavanja	16.8%	<ul style="list-style-type: none"> • Starost • Stepen obrazovanja • Tip zaposlenja • Tip kompanije 	Žene starije od 40 godina su za 9,6% češće morale odustati od stručnog usavršavanja zbog obavljanja kućanskih i porodičnih obaveza od žena mlađih od 40 godina. Žene sa završenom osnovnom školom i manje imaju 2,9 puta veću šansu da odustanu od stručnog usavršavanja nego visokoobrazovane žene (što je vjerovatno i razlog zbog kojeg im je zadnji stepen obrazovanja osnovna škola). Poredeći sa ženama koje su zaposlene na neodređeno, žene zaposlene u poljoprivredi, ribarstvu ili porodičnom poljoprivredom imaju 2,4 puta veću šansu da će odustati od stručnog usavršavanja. Dalje, žene koje su zaposlene u privatnom sektoru imaju 2,3 puta veću šansu da odustanu od stručnog usavršavanja nego žene koje su zaposlene u državnom sektoru. A žene koje imaju više od jednog djeteta imaju 1,8 puta veću šansu da se suoče sa ovom negativnom posljedicom nego žene koje imaju jedno dijete.
2. Odustale od poslovnog putovanja	16.2%	<ul style="list-style-type: none"> • Vrsta radnog mjesta 	Žene koje su zaposlene na radnom mjestu glavne direktorice, direktorice ili članice uprave i sl. imaju 4 puta veću šansu za odustajanje od poslovnog putovanja od žena koje su zaposlenice bez podređenih, pri čemu je ova razlika uslovljena time da žene na višim pozicijama općenito češće imaju priliku za odlazak na poslovno putovanje (ali ga u gotovo tri petine slučajeva – 57,1% - moraju odbiti zbog kućanskih i porodičnih obaveza).
3. Doživjele sukob sa svojim nadređenim/poslodavcem	10.8%	<ul style="list-style-type: none"> • Starost 	Žene starije od 40 godina imaju 2,1 puta veću šansu da dođu u sukob sa svojim nadređenim/poslodavcem zbog obavljanja kućanskih i porodičnih obaveza od žena mlađih od 40 godina.
4. Doživjele sukob sa kolegama na poslu	11.2%	<ul style="list-style-type: none"> • Starost 	Žene starije od 40 godina imaju 1,8 puta veću šansu da dođu u sukob sa kolegama na poslu zbog obavljanja kućanskih i porodičnih obaveza od žena mlađih od 40 godina.
5. Odbile napredovanje na poslu	8.2%	<ul style="list-style-type: none"> • Stepen obrazovanja • Tip kompanije 	Žene sa završenom osnovnom školom i manje imaju 3,6 puta veću šansu da odbiju napredovanje na poslu nego visokoobrazovane žene. Dalje, žene koje su zaposlene u privatnom sektoru imaju 5,8 puta veću šansu za ovu negativnu posljedicu od žena koje su zaposlene u državnom sektoru.
6. Primile manju platu zbog nemogućnosti izvršavanja svojih radnih obaveza	10.6%	<ul style="list-style-type: none"> • Starost • Stepen obrazovanja • Tip kompanije • Broj djece 	Žene starije od 40 godina imaju 2,1 puta veću šansu da prime manju platu zbog nemogućnosti izvršavanja svojih radnih obaveza od žena mlađih od 40 godina. Dalje, žene sa završenom osnovnom školom i manje imaju 5,5 puta veću šansu za navedenu negativnu posljedicu nego visokoobrazovane žene. Žene koje su zaposlene u privatnom sektoru imaju čak 15,3 puta veću šansu za manju platu od žena koje su zaposlene u državnom sektoru. Žene koje imaju više od jednog djeteta imaju 2,3 puta veću šansu za ovu negativnu posljedicu nego žene koje imaju jedno dijete.

Treba napomenuti da količina vremena koje žena provodi obavljajući rutinske kućanske poslove ne utiče značajno na broj negativnih posljedica po njenu karijeru

3.3.3. Posljedice sukoba porodičnih i poslovnih obaveza

Podaci dobiveni istraživanjem pokazuju da su najučestalije posljedice sukoba porodičnih i poslovnih obaveza nedostatak vremena za sebe, neispavanost i stres – njih nekoliko puta mjesečno ili češće osjeća svaka druga zaposlena žena iz uzorka. Naime, dvije petine žena (60%) nekoliko puta mjesečno ili češće osjeća neispavanost, a nešto manje (57%) nedostatak vremena za sebe. Više od polovine žena (54,5%) osjeća stres nekoliko puta mjesečno ili češće, pri čemu njih 29,1% ovu posljedicu osjeća čak nekoliko puta sedmično ili stalno. Više od dvije petine žena doživljava nedostatak koncentracije (44%) nekoliko puta mjesečno ili češće, kao i nedostatak vremena za druženje sa porodicom i prijateljima (42,3%). Najmanji procenat, ali i dalje trećina ispitanica (32,8%), zbog sukoba porodičnih i poslovnih obaveza zaboravlja bitne obaveze ili informacije. (Pogledati Tabelu 10)

TABELA 10. POSLJEDICE SUKOPA PORODIČNIH I POSLOVNIH OBAVEZA (N=600)

	Nikad	Jednom ili nekoliko puta u životu	Nekoliko puta godišnje	Nekoliko puta mjesečno	Nekoliko puta sedmično	Stalno
Nedostatak vremena za sebe	9.1%	7.5%	26.5%	29.3%	17.2%	10.5%
Neispavanost	7.1%	9.9%	23.0%	32.3%	16.4%	11.3%
Nedostatak vremena za druženje sa porodicom i prijateljima	10.3%	15.7%	31.7%	25.8%	10.7%	5.8%
Stres	7.1%	10.5%	27.9%	25.5%	14.1%	14.9%
Nedostatak koncentracije	11.6%	17.9%	26.5%	23.8%	13.6%	6.5%
Zaboravljanje bitnih obaveza ili informacija	18.9%	20.6%	27.7%	18.5%	9.8%	4.5%

Treba napomenuti da negativne posljedice sukoba porodičnih i poslovnih obaveza nešto češće imaju žene čiji partner ne učestvuje u obavljanju poslova vezanih za brigu o djeci, te rutinskih kućanskih poslova, ali zbog malog broja veza u kojima se ti poslovi obavljaju podjednako, te razlike nisu statistički značajne.

Osim toga, kao važni prediktori posljedica negativnih po ženino zdravlje i dobrobit pokazali su se i starost žena, stepen obrazovanja, broj djece i fleksibilnost na poslu. Naime, značajno češće neke od negativnih posljedica sukoba privatnog i poslovnog života osjećaju žene starije od 40 godina, one sa nižim stepenom obrazovanja, žene sa više od jednog djeteta, te žene koje imaju fleksibilnije poslove(i to u svim slučajevima na račun žena koje su izostajale sa posla radi porodičnih situacija, te zbog toga taj nalaz treba uzeti sa rezervom²⁶). Zahtjevnost radnog mjesta nije značajno uticala na učestalost pojave navedenih negativnih posljedica. (Pogledati Tabelu 11)

²⁶Ukoliko iz analize isključimo žene koje su izostajale sa posla zbog porodičnih situacija dobijemo nalaz da su žene koje imaju fleksibilnija radna mjesta u manjoj mjeri osjećale navedene negativne posljedice, pri čemu su nalazi statistički značajni kada se radi o nedostatku vremena za sebe – žene koje nemaju fleksibilna radna mjesta značajno češće osjećaju nedostatak vremena za sebe.

TABELA 11. POSLJEDICE SUKOB PORODIČNIH I POSLOVNIH OBAVEZA NA ŽIVOT ZAPOSLENIH ŽENA – SAŽETAK NALAZA

Zavisna varijabla	Procenat žena koje zbog posljedica porodičnih i poslovnih obaveza nekoliko puta mjesečno ili češće dožive...	Statistički značajni prediktori	Objašnjenje
1. Nedostatak vremena za sebe	57.0%	<ul style="list-style-type: none"> • Starost • Stepenn obrazovanja 	Žene starije od 40 godina češće osjećaju nedostatak vremena za sebe od žena mlađih od 40 godina. Isto češće osjećaju i žene sa završenom osnovnom školom nego visokoobrazovane žene.
2. Neispavanost	60.0%	<ul style="list-style-type: none"> • Fleksibilnost radnog mjesta 	Žene koje su zaposlene na radnom mjestu sa većim stepenom fleksibilnosti češće osjećaju neispavanost nego žene koje rade na mjestima sa manjim stepenom fleksibilnosti (i to na račun žena koje su izostajale sa posla radi porodičnih situacija, što vjerovatno znači da su imale stresne okolnosti kod kuće zbog kojih su osjećale neispavanost).
3. Nedostatak vremena za druženje sa porodicom i prijateljima	42.3%	<ul style="list-style-type: none"> • Stepenn obrazovanja 	Žene sa završenom osnovnom školom češće osjećaju nedostatak vremena za druženje sa porodicom i prijateljima od visokoobrazovanih žena.
4. Stres	54.5%	<ul style="list-style-type: none"> • Starost 	Žene starije od 40 godina češće osjećaju stres od žena mlađih od 40 godina.
5. Nedostatak koncentracije	44.0%	<ul style="list-style-type: none"> • Starost • Stepenn obrazovanja • Broj djece 	Žene starije od 40 godina češće osjećaju nedostatak koncentracije od žena mlađih od 40 godina. Žene sa završenom osnovnom školom i manje također češće osjećaju ovu negativnu posljedicu nego visokoobrazovane žene. Isto tako, žene koje imaju više od jednog djeteta češće imaju nedostatak koncentracije nego žene koje imaju jedno dijete.
6. Zaboravljanje bitnih obaveza ili informacija	32.8%	<ul style="list-style-type: none"> • Starost • Stepenn obrazovanja • Broj djece 	Žene starije od 40 godina češće zaboravljaju bitne obaveze ili informacije od žena mlađih od 40 godina. Žene sa završenom osnovnom školom i manje također češće osjećaju ovu negativnu posljedicu nego visokoobrazovane žene. Isto tako, žene koje imaju više od jednog djeteta češće zaboravljaju bitne obaveze ili informacije nego žene koje imaju jedno dijete.

Nema statistički značajnih entitetskih razlika vezanih za pojavu negativnih posljedica brige za djecu i njihov odgoj na ženin profesionalni život. Međutim, žene koje žive u F BiH su značajno češće nego žene iz RS, zbog kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza morale odustati od stručnog usavršavanja (21,3% naprema 10%), te odbiti napredovanje na poslu (11% naprema 4,1%). A kada se radi o posljedicama sukoba porodičnih i poslovnih obaveza na život zaposlenih žena, žene iz FBiH su u većoj mjeri nego žene iz RS često osjećale neispavanost (66,3% naprema 50,6%), nedostatak vremena za druženje sa porodicom i prijateljima (47,4% naprema 34,3%), te zaboravljale bitne obaveze ili informacije (39,7% naprema 22,4%).

4. Zaključak

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, je u okviru plana aktivnosti za provedbu programa FIGAP II (2018-2021), odlučila provesti **istraživanje o usklađenosti privatnog i profesionalnog života pod nazivom „Istraživanje o uticaju rodne podjele porodičnih i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena u Bosni i Hercegovini“** i u te svrhe angažovala Custom Concept, agenciju za ispitivanje javnog mnijenja, istraživanje tržišta i konsalting.

Ovo istraživanje je imalo nekoliko glavnih ciljeva:

1. Ispitati na koji su način raspoređene porodične obaveze i kućanski poslovi unutar porodice,
2. Istražiti koji su prediktori takvih raspodjela,
3. Ispitati kako raspodjela porodičnih i kućanskih poslova utiče na profesionalni život žena i kako se odnosi prema usklađivanju privatnog i poslovnog života zaposlenih žena,
4. Istražiti prediktore negativnih posljedica sukoba porodičnih i poslovnih obaveza zaposlenih žena.

Istraživanje je provedeno metodom ankete „licem u lice“ na reprezentativnom uzorku od 500 zaposlenih žena starosti od 18 do 65 godina, koje žive najmanje godinu dana sa partnerima, sa cijelog područja BiH. Anketiranje je provedeno korištenjem CAPI metode (kompjuterski potpomognutog ličnog anketiranja). Prikupljanje podataka trajalo je tri sedmice tokom juna 2020. godine. U istraživanju je korišten upitnik dostavljen od strane Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, koji je formiran na osnovu prethodno provedenog istraživanja u Republici Hrvatskoj „Uticaj rodne podjele obiteljskih obaveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“²⁷, te je i analiza dobivenih podataka slijedila analizu navedenog istraživanja, u cilju omogućavanja poređenja rezultata.

Podaci dobiveni istraživanjem pokazuju da je odnos prosječnih mjesečnih primanja žena i njihovih partnera neravnan. Naime, u nešto manje od trećine slučajeva (30,2%) žena i njen partner imaju ista primanja, a da u gotovo svakoj drugoj vezi (u 46,2% slučajeva) muškarac pripada višoj prihodovnoj kategoriji. U samo 13,6% slučajeva žena je ta koja zarađuje više. O ekonomskoj neravnanosti žena i njihovih partnera govori i neravnanost u korištenju automobila - polovina domaćinstava (49,4%) posjeduje jedan automobil koji većinom ili isključivo koristi njihov muž/partner, dok ih 5,5% ima jedan automobil koji većinom ili isključivo koriste ispitanice.

Podaci također jasno pokazuju da su velika većina kućanskih i porodičnih poslova ustvari „ženski poslovi“, tj. da ih obavlja isključivo ili najčešće žena. Na prvom mjestu su rutinski kućanski poslovi koji su izuzetno neravnan podijeljeni između žena i njihovih partnera. Naime, u čak 93,8% veza sve ili većinu navedenih poslova obavljaju žene. Slično je, mada ipak nešto ujednačenije, i kada se radi o obavezama vezanim za brigu o djeci, pri čemu muškarci najčešće preuzimaju obaveze kao što su igra i šetanje sa djetetom, te pomaganje djetetu u nečemu. Jedino se povremeni kućanski poslovi (npr. održavanje stana, održavanje automobila i manji kućanski popravci i sl.) uglavnom obavljaju podjednako od strane oba partnera ili pretežno od strane muža/partnera.

Utrošak vremena u obavljanju kućanskih poslova također govori u prilog neravnosti žena i njihovih partnera. Naime, zaposlene žene na obavljanje rutinskih kućanskih poslova utroše pet puta više vremena od njihovih partnera. Na obavljanje poslova vezanih za brigu o djeci, tri petine žena (61,4%) troši u prosjeku više od 20 sati, a gotovo dvije trećine muškaraca (63,8%) manje od 20 sati sedmično. Najznačajniji faktor koji utiče na to koliko žena provede vremena obavljajući rutinske kućanske poslove jeste uključenost muškarca u njihovo obavljanje. Naime, žene koje sve ili većinu ovih poslova rade same značajno češće od onih koje poslove obavljaju podjednako sa partnerom, provode više vremena obavljajući ih nego one u vezama u kojima su rutinski kućanski poslovi ravnopravno raspoređeni među partnerima. S druge strane, žene provode jednako vremena u aktivnostima sa djecom bez obzira da li većinu obaveza obavljaju one, njihovi partneri ili su obaveze podjednako raspoređene. Dodatno, starije žene i žene sa nižim stepenom obrazovanja provode više vremena obavljajući kućanske poslove i druge porodične obaveze, uključujući obaveze vezane za brigu o djeci.

²⁷ Ksenija Klasnić, doc.dr. sc. „Uticaj rodne podjele obiteljskih obaveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“, Provobranitelj/ca za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, 2017. godina.

Važan aspekt obavljanja kućanskih i drugih porodičnih obaveza je mentalni rad, tj. planiranje i organizacija svih aktivnosti. I podaci pokazuju da i ovaj aspekt rada uglavnom pada na teret žena - u 84% veza žena ta koja obavlja sav ili većinu metalnog rada kada su u pitanju rutinski kućanski poslovi. Mentalni rad u slučaju brige o djeci obavlja isključivo ili najčešće polovina žena (50%), a više od polovine (54,3%) ističe da one isključivo ili većinom brinu o tome da i poslovi vezani za brigu o starijim, nemoćnim ili teško bolesne osobama budu obavljani.

Ovakva rodna podjela kućanskih i porodičnih obaveza i poslova svakako utiče na privatni život žena. Pa tako svaka druga žena je barem jednom u životu zbog kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza morala znatno smanjiti vrijeme spavanja na duže vremensko razdoblje.

Kada se radi o profesionalnom (poslovnom) angažmanu žena uključenih u istraživanje, treba na početku istaći da su gotovo trećini, prilikom zapošljavanja, postavljana pitanja o planovima zasnivanja porodice, o broju i starosti djece i sl., što je zabrinjavajuće visok procenat, jer može značiti da je u slučaju trećine žena postojala određena namjera potencijalnog poslodavca da ih diskriminiše po navedenim osnovima. Kao što je i očekivano, veću fleksibilnost na poslu (npr. klizno radno vrijeme, mogućnost obavljanja posla od kuće i mogućnost prelaska sa punog radnog vremena na skraćeno i obrnuto i sl.) češće imaju visokoobrazovane žene (sa završenom višom školom, fakultetom ili specijalizacijom, magisterijem, doktoratom i više), te žene koje su zaposlene na neodređeno vrijeme i samozaposlene žene. A kada se radi o zahtjevima na poslu koji u najvećoj mjeri mogu uticati na porodične obaveze žena (npr. rad u smjenama, rad vikendom, poslovna putovanja, odnošenje posla kući i sl.), podaci pokazuju da čak tri petine žena stalno radi vikendom, a gotovo polovina ih radi u smjenama.

Uzevši u obzir sve navedene kućanske i porodične obaveze koje padaju na teret žena, kao i zahtjeve koje imaju na poslu, iznenađujuće mali procenat žena – manje od desetine - ističe da se obaveze na poslu mnogo i izrazito mnogo sukobljavaju sa njihovim porodičnim obavezama, a četvrtina navodi da takvih sukoba nema. Istovremeno, više od dvije trećine žena (67%), kada su u situaciji da moraju birati između posla i porodice, gotovo uvijek i češće daju prednost porodici. Žene koje imaju djecu i žene koje obavljaju sve ili većinu obaveza vezanih za brigu o djeci značajno češće gotovo uvijek daju prednost porodici od ostalih žena, a visokoobrazovane žene su češće od ostalih su bile u situaciji da moraju birati između zahtjeva na poslu i porodičnih obaveza.

Neku od negativnih posljedica brige za djecu i njihov odgoj po ženinu karijeru (npr. rad pod znatno većim stresom, traženje dodatnog izvora prihoda zbog povećanja novčanih potreba porodice, odustajanje od karijere i sl.) doživjela je gotovo polovina žena. Za većinu ovih negativnih posljedica postoje jasni prediktori, a to su: ženin stepen obrazovanja, vrsta ugovora prema kojem radi (tip zaposlenja), tip vlasništva kompanije/organizacije u kojoj radi i broj djece. Naime, visokoobrazovane žene, žene zaposlene na određeno, povremeno i samozaposlene žene, te žene koje rade u privatnom sektoru, kao i žene koje imaju više od jednog djeteta imaju značajno veću šansu da će doživjeti neku od navedenih negativnih posljedica.

S druge strane, dobiveni podaci pokazuju da obavljanje kućanskih poslova i ostalih porodičnih obaveza nije u vrlo velikoj mjeri uticalo na negativne posljedice po profesionalni život zaposlenih žena (npr. odustajanje od stručnog usavršavanja ili od poslovnog putovanja, doživljavanje sukoba sa kolegama ili nadređenima na poslu i sl.) na poslu. Kao i u slučaju uticaja obaveza vezanih za brigu o djeci i njihovom odgoju, postoje određeni faktori koji značajno utiču na to da će žena imati neku od navedenih poteškoća u svojem profesionalnom životu. Pa tako, žene starije od 40 godina, žene nižeg obrazovnog stepena, one koje su zaposlene u poljoprivredi, one koje su zaposlene u privatnom sektoru, one koje su zaposlene na mjestu glavne direktorice, članice uprave i sl., te one koje imaju više od jednog djeteta imaju značajno veću šansu da im se dogode neke od navedenih negativnih posljedica.

Najučestalije posljedice sukoba porodičnih i poslovnih obaveza su nedostatak vremena za sebe, neispavanost i stres – njih nekoliko puta mjesečno ili češće osjeća svaka druga zaposlena žena iz uzorka. A kao važni prediktori posljedica negativnih po ženino zdravlje i dobrobit pokazali su se starost žena, stepen obrazovanja, broj djece i fleksibilnost na poslu. Naime, žene starije od 40 godina, one sa nižim stepenom obrazovanja, žene koje imaju više od jednog djeteta, te žene koje imaju fleksibilnije poslove (i to u svim slučajevima na račun žena koje su izostajale sa posla radi porodičnih situacija) značajno češće osjećaju neke od negativnih posljedica sukoba privatnog i poslovnog života.

Ovakvi nalazi vezani za uticaj kućanskih poslova i drugih porodičnih obaveza (uključujući i brigu o djeci), te posljedice koje žene imaju zbog sukoba porodičnih i poslovnih obaveza, pokazuju da ovim istraživanjem nije utvrđena jasna (ili značajna) veza između stepena i smjera podjele poslova između partnera i negativnih posljedica

koje bi navedene obaveze mogle imati na ženinu karijeru, dobrobit i zdravlje. Tj. činjenica da li i u kojoj mjeri partner učestvuje u obavljanju rutinskih kućanskih obaveza i obaveza vezanih za brigu o djeci nije značajan prediktor za navedene negativne posljedice. Naime, čini se da žene u BiH prilično uspješno balansiraju privatnim i poslovnim obavezama (ili su se generacijski navikle na takav način funkcionisanja). Međutim, kao važni prediktori za pojavu većeg broja navedenih negativnih posljedica po ženinu karijeru pokazali su se tip kompanije u kojoj žena radi, te tip ugovora po kojem radi. Žene koje rade u privatnom sektoru i na ugovore na određeno vrijeme se češće osjećaju nesigurno na svom radnom mjestu i imaju veću šansu da im se dogodi neka od navedenih negativnih posljedica po njihovu karijeru. Tako da je regulisanje položaja žena zaposlenih u privatnom sektoru i njihova pravna zaštita, nešto na čemu se treba pokušati raditi, kroz podršku poslodavcima koji ih zapošljavaju i zadržavaju na radnim mjestima ili barem u smislu podizanja svijesti javnosti.

Dakle, ovo istraživanje je pokazalo da žene u BiH preuzimaju na sebe većinu obaveza u domaćinstvu, troše mnogo više vremena obavljajući ih, obavljaju većinu mentalnog rada, kao i obaveze i zahtjeve na svom poslu, sve uz niža prosječna primanja i brojne negativne posljedice po njihovu karijeru, dobrobit i zdravlje.

5. Reference

- Ania Plomien, „Vreme i rodno usmjerene životne staze: plaćene politike smanjenja radnog vremena za rodni samo Evropa“, New visions for gender equality, Directorate-General for Justice and Consumers Directorate D — Equality and Union citizenship Unit D.2 Gender Equality, 2019. godina
- Babović Marija, Rodne ekonomske nejednakosti u komparativnoj perspektivi, ISIFF, SeConS, Beograd, 2010. godina
- Bahira Trask, Globalization and families: Accelerated systemic social change: NY: Springer, 2010. godina
- Barker, G., Contreras, J.M., Heilma, B., Singh, A.K., Verma, R.K., Nascimento, M. Evolving men: Initial Results from the International Men and Gender Equality Survey (IMAGES). Washington DC: ICRW and Rio de Janeiro: Instituto Promundo, 2011. godina
- Cesar Sancho i Nihal Elwan, “Bosna i Hercegovina: Rodne razlike u iskoristavanju prava i mogućnosti koje nudi društvo, pristupu ekonomskim mogućnostima i zastupanju”, Svjetska banka, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Zavod za statistiku FBiH i Republički zavod za statistiku Republike Srpske, 2015.godina
- Connolly, S., Aldrich, M., O'Brien, M., Speight, S., & Poole, E. Britain's slow movement to a gender egalitarian equilibrium: parents and employment in the UK 2001–13. *Work, Employment and Society*, 30(5), 2016. godina
- European Institute for Gender Equality, Gender Equality Index 2019 Work-life balance, 2020. godina
- Gender akcioni plan BiH 2018-2022. godina, Agencija za ravnopravnost spolova BiH, 2018. godina
- Komitet za eliminaciju diskriminacije žena Ujedinjenih naroda, Opća preporuka broj 21., 1994. Godina
- Konvencija o radnicima sa porodičnim odgovornostima (br. 156), Međunarodna organizacija rada, 1981. godina
- Ksenija Klasnić, doc.dr. sc. „Uticaj rodne podjele obiteljskih obveza i kućanskih poslova na profesionalni život zaposlenih žena“, Provobranitelj/ca za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske, 2017. godina.
- Linda Haas: Families and Work. U: Sussman, Marvin B.; Steinmetz, Suzanne K. i Peterson, Garry W. (ur.): Handbook of Marriage and Family (str. 571- 612). New York, Springer Science i Business Media, 1999. godina
- Marina Hughson: “Muškarci u Srbiji: promene, otpori i izazovi - Rezultati istraživanja o muškarcima i rodnoj ravnopravnosti, IMAGES Srbija, 2018. godina
- Niall Crowley & Silvia Sansonetti, New visions for gender equality 2019. godina
- OECD, Closing the Gender Gap: Act Now, OECD Publishing, 2012. godina
- Offer, S. Troškovi/cijena razmišljanja o radu i porodici: Mentalni rad, posao – porodica, prelijevanje i rodna nejednakost u prihodima roditelja, Sociološki forum, 2014. godina;
- *Povelja Europske unije o temeljnim pravima*, 2007/C 303/01, 2007. godina
- Rodne nejednakosti u Republici Srpskoj iz perspektive životnih tokova, Marija Babović et al Gender centar – Centar za jednakost i ravnopravnost polova Vlade Republike Srpske, 2016. godina
- Selvira Draganović i Đermana Šeta, I otac odgaja: Istraživanje uključenosti očeva u odgoj u FBiH, NAHLA, 2010. godina
- Srđan Dušanić, *Muškarci i rodni odnosi u BiH*. Banjaluka: Perpetuum mobile, 2012. Godina
- Teignier, Marc and David Cuberes "How Costly are Labor Gender Gaps? Estimates for the Balkans and Turkey." World Bank, 2015. godina
- Teignier, Marc and David Cuberes "How Costly are Labor Gender Gaps? Estimates for the Balkans and Turkey." World Bank, 2015.godina
- Unpaid work and the economy : a gender analysis of the standards of living / Antonella Picchio, 2005. godina
- Ursula Huws, "Eating us out of house and home: The dynamics of commodification, decommodification and recommodification of reproductive labour in the formation of virtual work. *International Journal of Media and Cultural Politics*, 14(1): 111–118, 2018. godina
- USAID MEASURE, Gender Analysis Report for Bosnia and Herzegovina, 2016. godina
- USAID MEASURE, National Survey of Citizens' Perceptions in Bosnia and Herzegovina, Findings Report, 2019. godina
- Work–Family Balance, Gender and Policy Jane Lewis, Edward Elgar, 2009.godina
- Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10)

- Zakonodavna rezolucija Europskog parlamenta od 4. travnja 2019. o Prijedlogu direktive Europskog parlamenta i Vijeća o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i skrbnika i o stavljanju izvan snage Direktive Vijeća 2010/18/EU (COM(2017)0253 – C8-0137/2017 – 2017/0085(COD))

6. Prilozi

Prilog 1. Tabele sa prikazom rezultata – sve ispitanice

Prilog 2. Tabele sa prikazom rezultata – po entitetima i Distriktu Brčko